Dziecko w obliczu opresyjnej kontroli partnera – zagrożenie życia i zdrowia dzieci w sytuacji przemocy wysokiego ryzyka. Analiza rozwiązań polskich i zagranicznych

Alicja Serafin

Uniwersytet Warszawski,
Fundacja Femicide in Poland

Artykuł podejmuje problem zagrożenia życia i zdrowia dziecka w sytuacjach przemocy wysokiego ryzyka, analizowanych przez pryzmat opresyjnej kontroli jako dominującego mechanizmu przemocy domowej. Opracowanie ma na celu ukazanie sposobu, w jaki opresyjna kontrola zwiększa ryzyko krzywdzenia dzieci, a także ocenę skuteczności rozwiązań systemowych w Polsce, Belgii, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii. Zastosowano analizę jakościową przypadków opisanych w raporcie dotyczącym kobietobójstwa w Polsce z lat 2017–2023 oraz analizę porównawczą regulacji prawnych i praktyk instytucjonalnych.

Wyniki wskazują, że dzieci w sytuacjach przemocy domowej są zarówno ofiarami bezpośrednimi, jak i narzędziem opresyjnej kontroli sprawcy, co znacząco podnosi poziom zagrożenia dla ich życia i zdrowia. W Polsce problem ten nie jest systemowo rozpoznawany, a ocena ryzyka przemocy wobec dzieci pozostaje fragmentaryczna. W przeciwieństwie do tego rozwiązania hiszpańskie, brytyjskie i belgijskie uwzględniają procesowy charakter przemocy oraz konieczność ochrony dziecka jako odrębnej ofiary.

Wnioski te uzasadniają potrzebę wprowadzenia podejścia opartego na identyfikacji opresyjnej kontroli oraz wzmocnienia mechanizmów ochrony dziecka w sytuacjach przemocy wysokiego ryzyka.

Słowa kluczowe:
opresyjna kontrola; przemoc wobec dzieci; przemoc wysokiego ryzyka; przemoc domowa; prawa dziecka; przemoc a zabójstwo

Żaden problem społeczny nie jest tak powszechny
jak opresja wobec dziecka.
(Montessori, 2020, s. 3)

Wprowadzenie

Problem przemocy wobec dzieci pozostaje zjawiskiem o znacznej skali społecznej. Badania wskazują, że większość dzieci i młodzieży w Polsce doświadcza przynajmniej jednej formy przemocy lub zaniedbania przed ukończeniem 18. roku życia, przy czym istotna część tych zdarzeń ma miejsce w środowisku rodzinnym. (Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, 2023).

Problematyka przemocy wobec dzieci oraz relacji podporządkowania występujących w rodzinie była obecna już we wczesnych pracach Marii Montessori – włoskiej lekarki i pedagożki, jednej z prekursorek nowoczesnego myślenia o podmiotowości dziecka. W swoich pracach, zwłaszcza *The Child in the Family* (1929), zwracała uwagę na strukturalny charakter podporządkowania dzieci w relacjach społecznych i rodzinnych oraz wynikającą z niego ich podatność (wiktymność) na różne formy krzywdzenia. Wskazywała, że dziecko funkcjonuje w relacji wyraźnej asymetrii sił, pozostając zależne od decyzji i działań osób dorosłych, co może prowadzić zarówno do ograniczania jego autonomii, jak i normalizacji przemocy oraz kontroli w relacjach rodzinnych. Refleksje te są aktualne również we współczesnych analizach przemocy domowej, coraz częściej ujmowanej nie jako zbiór incydentalnych aktów agresji, lecz jako proces oparty na relacji dominacji i podporządkowania, którego centralnym mechanizmem pozostaje opresyjna kontrola (*coercive control*).

Pomimo rosnącego zainteresowania problematyką przemocy domowej zagadnienie relacji między opresyjną kontrolą stosowaną wobec partnerki lub partnera a zagrożeniem życia i zdrowia dzieci wciąż jest niewystarczająco rozpoznane w polskim dyskursie prawnym i instytucjonalnym. Pojęcie opresyjnej kontroli nie zostało dotąd w Polsce ujęte w przepisach prawa, choć funkcjonuje już na gruncie kryminologii (Stępień, Serafin, 2026; Monckton-Smith, 2021). Dotychczasowe rozwiązania koncentrują się przede wszystkim na identyfikacji pojedynczych aktów przemocy fizycznej, natomiast w ograniczonym zakresie uwzględniają procesowy charakter przemocy oraz dynamikę relacji sprawowania kontroli nad osobą pokrzywdzoną i jej bliskimi. W konsekwencji dzieci doświadczające przemocy domowej często pozostają poza adekwatną oceną ryzyka, szczególnie w sytuacjach, w których występuje eskalacja zachowań opresyjno-kontrolujących, gróźb oraz przemocy po rozstaniu (przemoc poseparacyjna).

Artykuł podejmuje problem zagrożenia życia i zdrowia dzieci w sytuacjach przemocy wysokiego ryzyka (*high-risk cases*). Przez przemoc wysokiego ryzyka rozumie się sytuacje przemocy domowej, w których występuje podwyższone prawdopodobieństwo eskalacji przemocy prowadzącej do ciężkiego uszczerbku na zdrowiu lub śmierci osoby pokrzywdzonej, a także obecność czynników ryzyka, takich jak stalking, opresyjna kontrola, groźby pozbawienia życia, przemoc poseparacyjna czy wcześniejsze akty przemocy fizycznej.

Celem opracowania jest ukazanie znaczenia opresyjnej kontroli dla oceny ryzyka krzywdzenia dzieci oraz analiza rozwiązań prawnych i instytucjonalnych funkcjonujących w Polsce i wybranych państwach w zakresie ochrony dzieci przed przemocą domową i przemocą instrumentalną (*violencia vicaria*). W artykule wyjaśniono, czym jest opresyjna kontrola, oraz zaproponowano wprowadzenie tego wzorca do analizy spraw przemocy wobec kobiet i dzieci. Postawiono hipotezę, że badanie jego występowania może przyczynić się do wzmocnienia ochrony dzieci oraz bliskich im osób dorosłych w sytuacjach przemocy wysokiego ryzyka. Hipotezę tę zweryfikowano na podstawie wyników badań z raportu *Kobietobójstwo w Polsce. Raport za lata 2017–2023* (Femicide in Poland, 2025) oraz analizy doświadczeń międzynarodowych państw, które wprowadziły pojęcie opresyjnej kontroli jako predyktora w ocenie ryzyka eskalacji przemocy domowej – Belgii, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii.

W opracowaniu przyjęto perspektywę prawną, uzupełnioną o dorobek wiktymologii feministycznej koncentrującej się na doświadczeniu i traumie osób pokrzywdzonych oraz ich bliskich. Takie ujęcie pozwoliło na analizę przemocy domowej nie tylko jako naruszenia indywidualnych dóbr prawnych, lecz również jako procesu prowadzącego do stopniowego ograniczania bezpieczeństwa i autonomii osób pozostających w relacji z osobą stosującą przemoc.

W pierwszej części artykułu omówiono pojęcie opresyjnej kontroli (*coercive control*), sposób jego regulacji w Wielkiej Brytanii, Belgii i Hiszpanii oraz znaczenie dla współczesnego rozumienia przemocy wysokiego ryzyka (*high-risk violence*), w tym przemocy wobec dzieci. Następnie przedstawiono wyniki analizy jakościowej przypadków opisanych w raporcie *Kobietobójstwo w Polsce. Raport za lata 2017–2023* dotyczących spraw przemocy wysokiego ryzyka zakończonych śmiercią dzieci i kobiet. W dalszej części artykułu przybliżono hiszpańskie rozwiązania dotyczące przeciwdziałania przemocy instrumentalnej wobec dzieci (*vicarious violence*), w tym projektowane zmiany legislacyjne związane z ochroną dzieci przed przemocą w kontekście przemocy ze względu na płeć. Analiza objęła również wybrane sprawy z Hiszpanii dotyczące zabójstw dzieci w sytuacjach przemocy domowej wysokiego ryzyka.

Ostatnią część artykułu poświęcono syntetycznemu omówieniu kierunków dalszych zmian w zakresie ochrony dzieci doświadczających przemocy domowej.

> Opresyjna kontrola (*coercive control*) to ciąg zachowań obliczonych na podporządkowanie, zastraszenie, izolowanie i osaczenie osoby pokrzywdzonej.
>
> (Stark, 2007)

Czym jest opresyjna kontrola?

Pojęcie opresyjnej kontroli wprowadził do naukowego dyskursu nad przemocą domową Evan Stark – amerykański socjolog oraz badacz przemocy wobec kobiet. Koncepcję tę rozwinął przede wszystkim w książce *Coercive Control: How Men Entrap Women in Personal Life* (Stark, 2007). Zakwestionował w niej dominujące wcześniej podejście ujmujące przemoc domową przede wszystkim jako zbiór incydentalnych aktów agresji fizycznej. Wskazywał, że istotą przemocy w relacjach intymnych jest proces systematycznego podporządkowywania i ograniczania autonomii osoby pokrzywdzonej. W jego ujęciu przemoc domowa ma charakter ciągły, relacyjny i strukturalny, a jej celem jest przejęcie kontroli nad codziennym życiem drugiej osoby. Opresyjna kontrola obejmuje zatem nie tylko przemoc fizyczną, lecz również działania psychiczne, ekonomiczne i społeczne, takie jak izolowanie od rodziny i znajomych, monitorowanie aktywności, ograniczanie dostępu do środków finansowych, wzbudzanie lęku, groźby, kontrolowanie kontaktów społecznych czy podważanie kompetencji rodzicielskich osoby pokrzywdzonej (Stark, 2007). Jak wskazuje autor, „coercive control is a course of conduct calculated to dominate, intimidate, isolate and entrap". W tym ujęciu centralnym elementem przemocy staje się nie sam akt agresji, lecz pozbawianie osoby pokrzywdzonej wolności, sprawczości i możliwości samodzielnego decydowania o własnym życiu.

Koncepcja opresyjnej kontroli nabiera szczególnego znaczenia także w kontekście współczesnych relacji intymnych, opartych na wysokim poziomie współdzielenia codzienności, prywatności i zasobów (*intimacy and privacy sharing*). Współczesne związki często zakładają dzielenie przestrzeni życiowej na wielu płaszczyznach – wspólne gospodarstwo domowe, współdzielone finanse, dostęp do urządzeń elektronicznych, udostępnianie lokalizacji, haseł, kont w mediach społecznościowych czy innych elementów życia prywatnego. W kulturze popularnej i społecznych narracjach praktyki te przedstawiane są zazwyczaj jako wyraz bliskości, troski i zaangażowania emocjonalnego, a także dowód zaufania między partnerami. *Sharing* staje się tym samym utożsamiane z opiekuńczością i budowaniem intymności w relacji,

zgodnie z popularnym przekonaniem, że *sharing is caring*. W relacjach wolnych od przemocy współdzielenie prywatności i codzienności nie stanowi zagrożenia dla autonomii partnerów. Odmiennie jednak sytuacja przedstawia się w relacjach, w których występują przemoc i nierównowaga sił. **Płaszczyzny *intimacy sharing* i *privacy sharing* mogą wówczas stawać się narzędziem podporządkowania i kontroli, umożliwiając osobie stosującej przemoc monitorowanie aktywności osoby pokrzywdzonej, ograniczanie jej autonomii oraz wzbudzanie stałego poczucia zagrożenia. Dotyczy to w szczególności sytuacji rozstania inicjowanego przez jednego z partnerów, separacji lub rozwodu, kiedy opresyjna kontrola może przekształcać się w element przemocy poseparacyjnej (*post-separation abuse*)**. W takich sytuacjach sprawca często intensyfikuje zachowania kontrolujące i opresyjne w odpowiedzi na utratę wpływu nad osobą pokrzywdzoną. Wykorzystuje istniejące więzi rodzinne, wspólne zobowiązania oraz relacje rodzicielskie jako narzędzia dalszej przemocy i podporządkowania. Linia między zwykłą opiekuńczością a opresyjną kontrolą, troską a pogłębiającym się podporządkowaniem drugiego człowieka czy współdzieleniem intymności a późniejszym udostępnianiem zdjęć intymnych może być trudna do uchwycenia. Jej granicę wyznaczają zgoda drugiego człowieka i obowiązujące przepisy prawa kryminalizujące określone zachowania wypełniające znamiona przestępcze. W tym ujęciu opresyjna kontrola wykorzystuje społeczne i kulturowe wyobrażenia dotyczące bliskości oraz relacyjnej „troski" jako narzędzia podporządkowania. To właśnie pozornie codzienne i społecznie akceptowane praktyki współdzielenia intymności mogą stać się w określonych warunkach elementem systematycznej przemocy prowadzącej do ograniczenia wolności i sprawczości osoby pokrzywdzonej, a *shared intimacy* może stopniowo przekształcać się w nękanie. W efekcie osoba doświadczająca opresyjnej kontroli zostaje odizolowana od świata zewnętrznego. Sprawca tworzy wokół niej „niewidzialne łańcuchy" i poczucie strachu przenikające wszystkie elementy jej życia, czyniąc z niej w praktyce swoją zakładniczkę.Wiele badaczek wskazuje, że psychologiczne skutki przemocy domowej wykazują podobieństwa do traumy związanej z poddawaniem torturom. Długotrwały strach, izolacja i utrata autonomii pozwalają ujmować przemoc domową jako formę „prywatnego terroru" (Birchall, 2019; Herman, 1992).

W mojej ocenie tak opisana opresyjna kontrola może występować przy każdym z rodzajów przemocy rozpoznanych zarówno w Konwencji Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej (Konwencja stambulska, 2011), jak i w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, 2005). Jest obecna przy przemocy: ekonomicznej (często wyraża się poprzez kontrolowanie i wydzielanie

środków finansowych (*economic and financial coercion*), seksualnej (kontrola nad seksualnością, zaborczość – *sexual coercion*), fizycznej (bicie, okaleczanie, głodzenie, zaniedbanie – *physical coercion*) czy psychicznej (kontrolowanie harmonogramu dnia, planów, osób z którymi się spotyka – *psychological coercion*). Taką wykładnię rozszerzającą można zaobserwować również w regulacjach brytyjskich dotyczących opresyjnej kontroli.

Opresyjna kontrola (*coercive control*) w modelu brytyjskim

Zgodnie z brytyjskim *Serious Crime Act 2015* opresyjna kontrola (*controlling or coercive behaviour*) obejmuje powtarzające się lub ciągłe zachowania kontrolujące albo przymuszające wobec osoby pozostającej w relacji intymnej lub rodzinnej, jeżeli działania te wywołują u osoby pokrzywdzonej obawę użycia przemocy albo powodują poważny stres i istotnie wpływają na jej codzienne funkcjonowanie (*Serious Crime Act 2015*, sec. 76). Regulacja ta dotyczy osób w wieku co najmniej 16 lat, które są lub były partnerami intymnymi albo członkami rodziny, niezależnie od ich płci lub orientacji seksualnej. Penalizacji podlega zatem nie pojedynczy akt agresji, lecz wzorzec zachowań tworzących relację dominacji, podporządkowania i ograniczania autonomii osoby pokrzywdzonej. Obejmuje on przemoc psychiczną, emocjonalną, ekonomiczną, seksualną, fizyczną, izolowanie, groźby, monitoring, ograniczanie kontaktów społecznych oraz inne działania prowadzące do kontroli nad codziennym życiem osoby pokrzywdzonej.

Brytyjskie rozwiązanie odegrało istotną rolę w odejściu od incydentalnego rozumienia przemocy domowej na rzecz ujęcia procesowego i relacyjnego. W tym modelu przedmiotem ochrony stają się nie tylko nietykalność cielesna, lecz także wolność, autonomia i sprawczość osoby pokrzywdzonej. W literaturze wskazuje się jednak, że stosowanie przepisów o *coercive control* wiąże się z trudnościami dowodowymi, zwłaszcza z koniecznością wykazania ciągłości zachowań kontrolujących oraz ich wpływu na codzienne funkcjonowanie osoby pokrzywdzonej (Barlow i Walklate, 2022). Mimo tych ograniczeń kryminalizacja *controlling or coercive behaviour* w Wielkiej Brytanii doprowadziła do instytucjonalnego uznania, że przemoc domowa może mieć charakter długotrwałego procesu podporządkowywania, a nie wyłącznie serii pojedynczych aktów przemocy fizycznej.

Dane z Anglii i Walii wskazują na systematyczny wzrost rozpoznawania zachowań związanych z opresyjną kontrolą. W roku sprawozdawczym zakończonym w marcu 2025 roku policja odnotowała 49 557 przestępstw związanych z *controlling or coercive behaviour*, podczas gdy rok wcześniej liczba ta wynosiła 45 310. Jednocześnie

z danych Crown Prosecution Service (CPS) wynika, że w roku sprawozdawczym 2024/2025 zapadły 2623 wyroki skazujące za *coercive control*, co oznacza wzrost o 17,5% w porównaniu z rokiem poprzednim (CPS, 2025; ONS, 2025). Świadczy to nie tylko o rosnącej widoczności opresyjnej kontroli w praktyce organów ścigania, ale także o utrzymującej się dysproporcji między liczbą zgłoszeń a liczbą spraw zakończonych skazaniem.

Model brytyjski odegrał również istotną rolę w rozwoju podejścia łączącego opresyjną kontrolę z przemocą ze skutkiem śmiertelnym wobec osób najbliższych (*lethal violence in family relations*). Analizy Domestic Homicide Reviews oraz badania Jane Monckton-Smith wskazują, że zabójstwa kobiet i dzieci są często poprzedzone długotrwałym wzorcem dominacji, izolacji, stalkingu, gróźb oraz podporządkowania osoby pokrzywdzonej, a nie wyłącznie pojedynczymi aktami przemocy fizycznej (Monckton-Smith, 2021). W tym kontekście opresyjna kontrola traktowana jest jako jeden z kluczowych predyktorów przemocy wysokiego ryzyka, zwłaszcza w sytuacjach rozstania, separacji lub rozwodu.

Szczególne znaczenie dla rozwoju badań nad wpływem opresyjnej kontroli na dzieci w Wielkiej Brytanii miały prace Emmy Katz – brytyjskiej kryminolożki i badaczki przemocy domowej związanej z Uniwersytetem Edge Hill. Jej badania koncentrowały się na doświadczeniach dzieci żyjących w warunkach przemocy domowej oraz na sposobach, w jakie sprawcy wykorzystywali relacje rodzicielskie do podtrzymywania kontroli nad partnerką i dziećmi. Katz należy do grona badaczy, którzy zakwestionowali tradycyjne postrzeganie dzieci wyłącznie jako „świadków przemocy", wskazując, że często stają się one bezpośrednimi ofiarami opresyjnej kontroli i doświadczają jej skutków podobnie jak dorośli (Katz, 2016; Katz, 2019). Badaczka wykazała, że przemoc nie kończy się wraz z rozstaniem rodziców. Na podstawie wywiadów przeprowadzonych z 29 dziećmi z Wielkiej Brytanii ustaliła, że sprawcy po rozstaniu nadal wykorzystywali wobec dzieci te same mechanizmy kontroli, które wcześniej stosowali wobec partnerek, w tym groźby, zastraszanie, manipulację emocjonalną, monitoring, stalking oraz instrumentalne wykorzystywanie kontaktów rodzicielskich. Badanie udowodniło również, że dzieci doświadczały trwałych szkód emocjonalnych, społecznych i edukacyjnych wynikających z kontynuowania opresyjnej kontroli po rozstaniu rodziców (Katz i in., 2020).

Wnioski te znajdują potwierdzenie w raportach organizacji Women's Aid. W publikacji *Nineteen Child Homicides* (Women's Aid, 2016) przeanalizowano 19 przypadków dzieci zabitych przez rodzica będącego wcześniej sprawcą przemocy domowej. Badanie wykazało, że wszystkie dzieci zginęły w okolicznościach związanych z formalnie lub nieformalnie ustalonymi kontaktami rodzicielskimi po rozstaniu rodziców.

W 12 rodzinach występowała wcześniej udokumentowana przemoc domowa, co jednak nie doprowadziło do skutecznego ograniczenia kontaktów sprawcy z dziećmi.

Kontynuacją tych badań był raport *Nineteen More Child Homicides*, obejmujący lata 2015–2024 (Women's Aid, 2025). Autorzy ustalili, że w 18 rodzinach zginęło 19 dzieci, a łącznie w analizowanych zdarzeniach śmierć poniosło 28 osób, w tym również 3 matki. Raport wykazał, że większość sprawców stanowiły osoby wcześniej stosujące przemoc domową, a system wymiaru sprawiedliwości nie zawsze właściwie rozpoznawał ryzyko wynikające z przemocy poseparacyjnej i zachowań kontrolujących. Women's Aid podsumowała, że w ciągu ostatnich 30 lat co najmniej 67 dzieci zostało zabitych przez rodzica będącego sprawcą przemocy domowej w okolicznościach związanych z kontaktami rodzicielskimi.

Jednym z najbardziej znanych przypadków analizowanych w tym kontekście jest sprawa Jacka i Paula Sykesów. Ojciec chłopców, Darren Sykes, przez lata stosował przemoc wobec ich matki Claire Throssell. Pomimo zgłaszanych obaw dotyczących bezpieczeństwa dzieci utrzymywał niesuperwizowane kontakty z synami. 22 października 2014 roku podczas jednego z kontaktów zabrał dwunastoletniego Jacka i dziewięcioletniego Paula na poddasze domu, po czym wzniecił pożar, powodując śmierć obu chłopców oraz własną. W późniejszych analizach sprawę uznano za przykład skrajnej przemocy poseparacyjnej, w której dzieci wykorzystano jako narzędzie zadania cierpienia byłej partnerce. Przypadek ten jest obecnie szeroko przywoływany w debacie dotyczącej konieczności uwzględniania wzorców *coercive control* przy ocenie bezpieczeństwa dziecka w postępowaniach rodzinnych (Women's Aid, 2016; Katz i in., 2020). Sprawca może wykorzystywać dzieci do dalszej kontroli nad partnerką lub byłą partnerką m.in. poprzez groźby odebrania dzieci, manipulowanie kontaktami, nękanie, podważanie kompetencji rodzicielskich matki lub wykorzystywanie kontaktów z dzieckiem do dalszego zastraszania. W takim ujęciu opresyjna kontrola obejmuje nie tylko relację partnerską, lecz także cały układ rodzinny, w którym dziecko odgrywa podwójną rolę: narzędzia przemocy oraz osoby bezpośrednio pokrzywdzonej.

Znaczenie opresyjnej kontroli wzmacniają dane dotyczące przemocy domowej ze skutkiem śmiertelnym. Brytyjski Office for National Statistics (ONS, 2025) wskazuje, że kobiety stanowią zdecydowaną większość ofiar przemocy domowej wysokiego ryzyka oraz przemocy śmiertelnej w relacjach intymnych. W Anglii i Walii w latach 2022–2024 kobiety były ofiarami 69,6% zabójstw domowych (*domestic homicide*), podczas gdy w przypadku zabójstw niezwiązanych z przemocą domową udział kobiet wynosił 11,4%. Jednocześnie z rządowych danych dotyczących kobietobójstw wynika, że spośród 898 kobiet zabitych w kontekście przemocy domowej 698

zginęło z rąk partnera lub byłego partnera, a ponad 92% sprawców to mężczyźni (UK Government, 2025). Analizy Domestic Homicide Project (2025) pokazują ponadto, że w latach 2020–2025 odnotowano 86 przypadków śmierci dzieci związanych z przemocą domową, a sprawcami byli najczęściej ojcowie lub partnerzy matek. Badania Monckton-Smith (2021) oraz analizy Domestic Homicide Reviews dowodzą, że przypadki te były często poprzedzone długotrwałym wzorcem opresyjnej kontroli obejmującym izolację, stalking, groźby oraz eskalację przemocy po rozstaniu.

Nie oznacza to, że kobiety nie stosują zachowań opresyjno-kontrolnych ani że nie dopuszczają się przemocy wobec dzieci. Badania dotyczące przemocy domowej wskazują, że opresyjna kontrola może występować również w relacjach, w których sprawczynią jest kobieta, a także w związkach par tej samej płci (Donovan i Hester, 2014; Hester, 2013). Jednocześnie z danych dotyczących przemocy śmiertelnej w kontekście opresyjnej kontroli wynika, że wzorzec ten jest statystycznie najczęściej związany z przemocą mężczyzn wobec kobiet i dzieci. W analizach brytyjskich to mężczyźni częściej występują jako sprawcy zabójstw partnerek, byłych partnerek oraz dzieci – zarówno w kontekście przemocy domowej, jak i przemocy poseparacyjnej. Zabójstwa dzieci dokonywane przez kobiety literatura opisuje natomiast zwykle w innych kontekstach, m.in. kryzysu psychicznego, przeciążenia opiekuńczego lub wcześniejszej wiktymizacji sprawczyni.

Istotnym elementem brytyjskiego systemu przeciwdziałania przemocy domowej jest Domestic Violence Disclosure Scheme (DVDS), znany szerzej jako Clare's Law. Mechanizm ten został wprowadzony w Anglii i Walii w 2014 roku po zabójstwie Clare Wood przez byłego partnera, o którym policja miała informacje o wcześniejszych aktach przemocy wobec kobiet. Program umożliwia osobom pozostającym w relacji intymnej uzyskanie od policji informacji o historii przemocy lub zachowań przemocowych partnera („Right to Ask"), a także pozwala policji przekazać takie dane z własnej inicjatywy („Right to Know") (Home Office, 2024).

Szczególne znaczenie Clare's Law wynika z faktu, że współcześnie obejmuje ono nie tylko wcześniejsze akty przemocy fizycznej, lecz również zachowania charakterystyczne dla opresyjnej kontroli, w tym stalking, przemoc psychiczną, zachowania kontrolujące i przymuszające oraz przemoc ekonomiczną. Rozwiązanie to odzwierciedla brytyjskie podejście do przemocy domowej, zgodnie z którym pojedyncze akty agresji stanowią jedynie część szerszego wzorca dominacji i podporządkowania ofiary. W konsekwencji brytyjskie instrumenty ochronne coraz częściej koncentrują się na identyfikowaniu sprawców stosujących *coercive control* jeszcze przed eskalacją przemocy do najpoważniejszych form, w tym ciężkich uszkodzeń ciała lub zabójstw.

W ostatnich latach brytyjski model został dodatkowo wzmocniony przez objęcie sprawców *coercive control* systemem wieloagencyjnego nadzoru stosowanego wobec sprawców przemocy wysokiego ryzyka (Multi-Agency Public Protection Arrangements, MAPPA). Rozwiązanie to wprowadzono na podstawie *Victims and Prisoners Act 2024*, uchwalonego 24 maja 2024 roku, natomiast przepisy dotyczące obowiązkowego objęcia sprawców *controlling or coercive behaviour* systemem MAPPA weszły w życie 3 lutego 2025 roku (UK Ministry of Justice, 2025).

Zgodnie z nowymi regulacjami osoby skazane za *controlling or coercive behaviour* na karę co najmniej 12 miesięcy pozbawienia wolności, w tym również z warunkowym zawieszeniem wykonania kary lub zastosowaniem środka zabezpieczającego w postaci hospitalizacji, podlegają obowiązkowemu monitorowaniu przez służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo publiczne. Oznacza to ustawowy obowiązek współpracy policji, służby więziennej, kuratorów oraz innych instytucji w zakresie oceny i monitorowania ryzyka dalszej przemocy. Rozwiązanie to potwierdza, że w brytyjskim systemie opresyjna kontrola traktowana jest jako istotny czynnik ryzyka dalszej eskalacji przemocy, w tym przemocy śmiertelnej wobec osób najbliższych (UK Ministry of Justice, 2025; Home Office, 2025).

Coraz większe znaczenie w brytyjskiej debacie dotyczącej przemocy domowej przypisuje się również zjawisku *digital coercive control*, obejmującemu wykorzystywanie technologii cyfrowych do monitorowania, izolowania, zastraszania i kontrolowania partnerki lub dzieci.

Problematyka cyfrowych form przemocy została uwzględniona w brytyjskiej strategii rządowej *Freedom from Violence and Abuse: a cross-government strategy to build a safer society for women and girls* (UK Home Office, 2025), opublikowanej w grudniu 2025 roku. Dokument ten wskazuje na rosnące znaczenie przemocy wspomaganej technologią (*technology-facilitated abuse*), przemocy online oraz cyfrowych form kontroli i dominacji nad kobietami i dziećmi. W strategii podkreśla się, że współczesna opresyjna kontrola coraz częściej przybiera formę cyfrową i opiera się na wykorzystaniu mediów społecznościowych, geolokalizacji, aplikacji monitorujących, dostępu do urządzeń elektronicznych, wspólnych kont, kontroli komunikacji oraz technologii typu *smart home*. W tym kontekście zwraca się uwagę na przejście od *digital intimacy* do *digital control*, czyli od dobrowolnego współdzielenia prywatności i cyfrowej bliskości do technologicznie ułatwianej kontroli i podporządkowania osoby pokrzywdzonej. Dokument podkreśla konieczność rozwijania mechanizmów ochrony przed przemocą cyfrową, wzmacniania bezpieczeństwa dzieci i młodzieży w przestrzeni online oraz uwzględniania technologicznych form przemocy przy ocenie ryzyka przemocy wysokiego ryzyka i przemocy poseparacyjnej.

W maju 2026 roku brałam udział jako ekspertka sektora pozarządowego w konferencji „Tech Abuse", organizowanej przez Uniwersytet College of London w ratuszu miejskim w Londynie. W jej trakcie zwrócono uwagę na konieczność wypracowywania rozwiązań prawnych i instytucjonalnych uwzględniających nowe cyfrowe formy opresyjnej kontroli wobec partnerek i dzieci. Podkreślano, że technologie wykorzystywane pierwotnie do budowania relacji i współdzielenia codzienności mogą stawać się narzędziem stalkingu, przemocy poseparacyjnej oraz dalszego podporządkowywania osób pokrzywdzonych. Szczególną uwagę poświęcono zjawisku przechodzenia od *cyfrowej intymności* do *cyfrowej kontroli*, w którym praktyki społecznie postrzegane jako element bliskości i troski stają się w określonych okolicznościach narzędziem opresyjnej kontroli.

Współczesna debata brytyjska coraz częściej koncentruje się również na wpływie rozwoju technologii opartych na sztucznej inteligencji, narzędzi oferowanych przez firmy Big Tech oraz generatywnych systemów AI na nowe formy przemocy domowej i opresyjnej kontroli. Podkreśla się w niej, że sprawcy przemocy wykorzystują technologie do wyrządzania krzywdy śledzenia lokalizacji, podszywania się pod osobę pokrzywdzoną, monitorowania aktywności cyfrowej, kontroli kontaktów społecznych czy automatyzowania zachowań o charakterze stalkingu. Jak wskazuje Laura Bates, brytyjska autorka książki *The New Age of Sexism: How the AI Revolution Is Reinventing Misogyny*, rozwój sztucznej inteligencji i urządzeń połączonych z internetem prowadzi do powstawania nowych form przemocy cyfrowej, takich jak syntetyczne „rozbieranie", czyli generowanie fałszywych nagich wizerunków (*nudification*), tworzenie zmanipulowanych materiałów seksualnych (*sexual deepfakes*), ujawnianie danych osobowych bez zgody (*doxxing*), uporczywe śledzenie i nękanie za pomocą technologii (*cyberstalking*) czy przemoc realizowaną za pośrednictwem urządzeń inteligentnego domu (*smart home*). Obejmuje ona również podszywanie się pod pokrzywdzoną, algorytmiczne wzmacnianie treści mizoginistycznych oraz wykorzystywanie chatbotów i technologii klonowania głosu (*voice cloning*) do manipulacji, kierowania gróźb lub kradzieży tożsamości. Bates określa tę rzeczywistość mianem „nowej ery seksizmu", w której technologia nie tylko tworzy nowe sposoby krzywdzenia, lecz także zwiększa skalę, szybkość, trwałość i anonimowość znanych już form przemocy (Bates, 2025).

Opresyjna kontrola (*contrôle coercitif*) w modelu belgijskim

Odmienne od brytyjskiego podejście do zjawiska opresyjnej kontroli przyjęto w Belgii. Ustawa z 13 lipca 2023 roku dotycząca przeciwdziałania kobietobójstwu,

zabójstwom motywowanym płcią oraz przemocy je poprzedzającej (*Loi du 13 juillet 2023 relative à la prévention et à la lutte contre les féminicides, les homicides fondés sur le genre et les violences qui les précèdent*) nie wprowadziła *contrôle coercitif* jako odrębnego typu przestępstwa (*offence*), lecz umieściła to pojęcie w systemowej regulacji dotyczącej przemocy ze względu na płeć i przemocy ze skutkiem śmiertelnym. Belgijski ustawodawca przyjął zatem rozwiązanie odmienne od brytyjskiego. *Contrôle coercitif* funkcjonuje przede wszystkim jako ustawowa kategoria analityczna służąca rozpoznawaniu dynamiki przemocy poprzedzającej kobietobójstwo lub inne przypadki przemocy śmiertelnej (*cases mortelles*), a nie jako samodzielne przestępstwo.

Regulacja belgijska wprowadza trzy powiązane pojęcia dotyczące przemocy opartej na dominacji i podporządkowaniu: *contrôle coercitif* (opresyjna kontrola), *comportement coercitif* (zachowanie opresyjne) oraz *comportement contrôlant* (zachowanie kontrolujące). Zgodnie z ustawą *contrôle coercitif* oznacza „ciągłe lub powtarzające się zachowania opresyjne lub kontrolujące powodujące szkody psychiczne" („*des comportements coercitifs ou contrôlants continus ou répétés causant un dommage psychologique*"). *Comportement coercitif* definiowane jest jako „czyn lub seria agresywnych czynów, gróźb, prób poniżania i zastraszania lub innych form przemocy mających na celu zranienie, ukaranie lub zastraszenie ofiary" („*un acte ou une série d'actes d'agression, de menaces, d'humiliation ou d'intimidation visant à blesser, punir ou effrayer la victime*"). Natomiast *comportement contrôlant* oznacza „zespół działań mających na celu podporządkowanie lub uzależnienie osoby poprzez izolowanie jej od źródeł wsparcia, wykorzystywanie jej zasobów i zdolności dla własnych celów, pozbawianie środków niezbędnych do niezależności, oporu i ucieczki oraz regulowanie jej codziennego zachowania" („*un ensemble d'actes visant à rendre une personne subordonnée ou dépendante en l'isolant de ses sources de soutien, en exploitant ses ressources et capacités pour un gain personnel, en la privant des moyens nécessaires à son indépendance, à sa résistance et à sa fuite et en réglementant son comportement quotidien*").

Uzasadnienie projektu ustawy (Projet de loi, 2023) wyraźnie wskazuje, że belgijska definicja czerpała z rozwiązań brytyjskich oraz z badań nad związkiem między *contrôle coercitif* a kobietobójstwami. Podkreślono w nim, że wiele przypadków przemocy śmiertelnej poprzedzał wzorzec izolacji, dominacji, stalkingu i zachowań kontrolujących, którego instytucje publiczne nie rozpoznały jako sygnałów alarmowych (*signaux d'alerte*). Belgijski ustawodawca zaakcentował, że celem regulacji nie jest wyłącznie represja karna, lecz przede wszystkim wcześniejsze rozpoznawanie ryzyka przemocy śmiertelnej oraz stworzenie wspólnego języka dla policji, sądów, psychologów, służb socjalnych i organizacji pomocowych.

Istotnym elementem belgijskiego rozwiązania stało się również utworzenie komitetu naukowego do retrospektywnej analizy kobietobójstw i zabójstw motywowanych płcią – *Comité scientifique d'analyse des féminicides et homicides fondés sur le genre*. Organ ten analizuje przypadki śmiertelne (*cases mortelles*) związane z przemocą domową i przemocą ze względu na płeć w celu identyfikowania wcześniejszych sygnałów ryzyka, takich jak *contrôle coercitif*, stalking, groźby, izolacja społeczna czy przemoc poseparacyjna (IEFH, 2024). Rozwiązanie to wzorowane jest częściowo na brytyjskich *Domestic Homicide Reviews* i ma służyć wyciąganiu wniosków systemowych oraz formułowaniu rekomendacji prewencyjnych.

Belgijskie rozwiązanie wyraźnie akcentuje także znaczenie perspektywy i wzorca *contrôle coercitif* dla ochrony dzieci. W uzasadnieniu ustawy wskazano, że analiza przypadków kobietobójstw powinna obejmować również sytuacje, w których ofiarami przemocy stają się dzieci lub inni członkowie rodziny, szczególnie w kontekście separacji, kontaktów rodzicielskich oraz przemocy odwetowej wobec partnerki lub byłej partnerki. Ustawodawca belgijski przyjął zatem, że dziecko może stać się narzędziem dalszej przemocy wobec matki oraz elementem procesu opresyjnej kontroli.

Znaczenie tej perspektywy wzrosło w Belgii po kilku głośnych sprawach zabójstw dzieci dokonanych przez ojców w kontekście przemocy domowej i przemocy poseparacyjnej wobec matek dzieci. Szczególnie szeroko komentowana była sprawa z Hasselt z 2023 roku, w której ojciec udusił swoje dwie córki podczas jednego ze spotkań w ramach opieki naprzemiennej, a następnie podjął próbę samobójczą. W toku postępowania i w relacjach medialnych wskazywano, że wcześniej występowały zachowania kontrolujące wobec matki dzieci, groźby oraz przemoc psychiczna wobec byłej partnerki po zakończeniu relacji. Belgijskie organizacje zajmujące się przeciwdziałaniem kobietobójstwom podkreślały po tej sprawie, że wcześniejsze zachowania sprawcy potraktowano jako „spór rodzinny" lub problem dotyczący wykonywania kontaktów z dziećmi, a nie jako element wzorca przemocy wysokiego ryzyka (*situation à haut risque*) oraz opresyjnej kontroli mogącej prowadzić do przemocy śmiertelnej (*risque létal*) wobec dzieci i matki (OFVFF, 2024).

Podobne znaczenie miała sprawa Chrisa Vanhaverbeke z Waardamme w prowincji Flandria Zachodnia w Belgii. W listopadzie 2022 roku, kilka miesięcy po rozstaniu z żoną Astrid G. i wszczęciu postępowania rozwodowego, mężczyzna udusił swoje córki – ośmioletnią Maud i pięcioletnią Onę. Bezpośrednio przed popełnieniem czynu skontaktował się z byłą partnerką, informując ją, że „jest już za późno" i że nigdy więcej nie zobaczy swoich dzieci. Śledztwo wykazało również, że po zabójstwie dzieci sprawca podjął działania mogące wskazywać na zamiar pozbawienia życia byłej żony. W związku z tym został oskarżony o zabójstwo dwóch córek oraz usiłowanie

zabójstwa byłej partnerki. Jeszcze przed rozpoczęciem procesu za zabójstwo był prawomocnie skazany za przemoc domową wobec Astrid G. oraz za uporczywe nękanie jej po osadzeniu w zakładzie karnym.

Sprawa ta jest szczególnie istotna z perspektywy koncepcji opresyjnej kontroli, ponieważ ujawnia charakterystyczny dla przemocy poseparacyjnej mechanizm wykorzystywania dzieci jako narzędzia dalszego oddziaływania na byłą partnerkę. Chociaż belgijskie organy ścigania nie kwalifikowały zachowań sprawcy w kategoriach *contrôle coercitif*, okoliczności sprawy odpowiadają opisywanemu w literaturze wzorcowi przemocy, w którym sprawca nie akceptuje utraty kontroli nad partnerką po rozstaniu i wykorzystuje kontakty rodzinne do dalszego sprawowania dominacji, zastraszania oraz zadawania cierpienia. Do zdarzenia doszło przed wejściem w życie belgijskiej ustawy dotyczącej przeciwdziałania kobietobójstwu i przemocy ze względu na płeć, dlatego postępowanie prowadzono na podstawie klasycznych przepisów dotyczących zabójstwa, usiłowania zabójstwa, przemocy domowej oraz stalkingu.

Belgijskie organizacje i eksperci coraz częściej podkreślają, że przypadki zabójstw dzieci przez ojców nie powinny być analizowane wyłącznie przez pryzmat problemów dotyczących wykonywania kontaktów rodzicielskich, lecz jako element wcześniejszej historii przemocy domowej i opresyjnej kontroli wobec matek dzieci. W tym ujęciu zabójstwo dziecka postrzegane jest jako skrajna forma przemocy instrumentalnej i nękania partnerki po zakończeniu relacji.

Dane belgijskich organizacji wskazują również, że dzieci regularnie pojawiają się jako bezpośrednie ofiary przemocy śmiertelnej lub świadkowie kobietobójstw. W analizach przypadków śmiertelnych (*cases mortelles*) powtarzają się sytuacje, w których ojcowie zabijają dzieci po wcześniejszym stosowaniu przemocy psychicznej, gróźb i zachowań kontrolujących wobec matek.

Belgijski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn podkreśla, że znaczna część dzieci funkcjonujących w środowisku *contrôle coercitif* doświadcza długotrwałych skutków psychicznych związanych z izolacją, zastraszaniem i życiem pod permanentnym nadzorem sprawcy (IEFH, 2024). W belgijskiej debacie coraz częściej zwraca się uwagę, że utrzymywanie kontaktów rodzicielskich z przemocowym sprawcą stosującym opresyjną kontrolę może być sprzeczne z bezpieczeństwem dziecka oraz osoby pokrzywdzonej. Organizacje zajmujące się przeciwdziałaniem kobietobójstwom i przemocy domowej wskazują, że kontakty z dzieckiem bywają wykorzystywane przez sprawców do dalszego kontrolowania, zastraszania i podporządkowywania byłej partnerki, a także do kontynuowania przemocy poseparacyjnej. W tym ujęciu bezpieczeństwo dziecka i osoby doznającej przemocy powinno mieć pierwszeństwo przed automatycznym utrzymywaniem kontaktów rodzicielskich w sytuacjach

przemocy wysokiego ryzyka (*situations à haut risque*) oraz przemocy opartej na *contrôle coercitif* (OFVFF, 2024).

W porównaniu z Wielką Brytanią Belgia przyjęła więc odmienny sposób normatywnego wykorzystania koncepcji opresyjnej kontroli. W prawie brytyjskim *coercive control* zostało ujęte jako odrębne przestępstwo odnoszące się do zachowań sprawcy, natomiast w Belgii *contrôle coercitif* funkcjonuje przede wszystkim jako pojęcie ustawowe służące ocenie dynamiki przemocy, identyfikacji sygnałów alarmowych i zapobieganiu przemocy śmiertelnej wobec kobiet i dzieci. W obu modelach wspólne pozostają jednak dwa elementy: odejście od postrzegania przemocy domowej wyłącznie przez pryzmat pojedynczych aktów agresji fizycznej oraz uznanie, że przemoc ma charakter procesowy, relacyjny i oparty na nierównowadze sił.

Opresyjna kontrola (*control coercitivo*) w modelu hiszpańskim

Pojęcie *control coercitivo* zaczęło wyraźniej pojawiać się w hiszpańskim dyskursie na temat przemocy wobec kobiet po 2015 roku, równolegle z rosnącym zainteresowaniem koncepcją rozwijaną przez Evana Starka oraz debatą dotyczącą przemocy psychicznej, stalkingu i przemocy poseparacyjnej. Początkowo funkcjonowało przede wszystkim w środowisku psychologicznym i feministycznym, jednak w kolejnych latach zostało rozwinięte również przez hiszpańskich kryminologów, badaczki przemocy ze względu na płeć oraz instytucje zajmujące się oceną ryzyka kobietobójstwa i przemocy wobec dzieci. Szczególne znaczenie dla rozwoju tej perspektywy miały prace Vaccaro (2021) omawiające przemoc instrumentalną wobec dzieci jako element szerszego wzorca dominacji i podporządkowania partnerki.

Choć pojęcie *control coercitivo* nie zostało dotychczas odrębnie skryminalizowane w hiszpańskim prawie karnym na wzór brytyjskiego przestępstwa *controlling or coercive behaviour*, jego elementy są obecne w regulacjach dotyczących przemocy ze względu na płeć (*violencia de género*), przemocy psychicznej, stalkingu oraz ochrony dzieci przed przemocą. Kluczowe znaczenie ma tu Ustawa Organiczna 1/2004 z dnia 28 grudnia o kompleksowych środkach ochrony przed przemocą ze względu na płeć (Ley Orgánica 1/2004, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género), która przyjmuje strukturalne rozumienie przemocy wobec kobiet jako zjawiska wynikającego z relacji nierówności, dominacji i władzy. Choć ustawa nie posługuje się pojęciem *control coercitivo*, jej konstrukcja obejmuje również przemoc psychiczną, groźby, przymus oraz działania ograniczające autonomię osoby pokrzywdzonej. Istotną rolę odgrywa także przestępstwo stalkingu wprowadzone do hiszpańskiego kodeksu karnego w 2015 roku (art. 172 ter Código Penal), obejmujące

uporczywe monitorowanie, śledzenie, nękanie oraz wymuszanie kontaktu. W praktyce część zachowań związanych z opresyjną kontrolą kwalifikowana jest właśnie przez przepisy dotyczące stalkingu, gróźb, przymusu (*coacciones*) lub przemocy psychicznej.

Znaczenie *control coercitivo* wzrosło również po przyjęciu ustawy organicznej o kompleksowej ochronie dzieci i młodzieży przed przemocą (Ley Orgánica 8/2021 de protección integral a la infancia y la adolescencia frente a la violencia (LOPIVI), która wzmacnia ochronę dzieci jako bezpośrednich ofiar przemocy domowej i przemocy ze względu na płeć. Regulacja ta odchodzi od traktowania dzieci wyłącznie jako świadków przemocy wobec matki i uwzględnia ich własne doświadczenie przemocy psychicznej, kontroli oraz uwikłania w relację przemocy. W praktyce przepisy te znajdują zastosowanie również w sprawach dotyczących przemocy instrumentalnej wobec dzieci.

Badania prowadzone przez zespół Cristiny Valls-Carol na Uniwersytecie Autonomicznym w Madrycie wykazały, że zachowania kontrolujące stanowią jeden z kluczowych elementów różnicujących dynamikę przemocy w relacjach młodych osób (Valls-Carol i in., 2024). Autorzy projektu wskazali, że przemoc oparta na opresyjnej kontroli może rozwijać się już w relacjach osób nastoletnich i młodych dorosłych (w wieku 18–30 lat), szczególnie poprzez kontrolę cyfrową, monitorowanie aktywności, izolowanie od grupy rówieśniczej oraz wymuszanie współdzielenia prywatności i dostępu do urządzeń elektronicznych.

Lledó Rando (2023) wskazuje, że zachowania kontrolujące bywają społecznie normalizowane jako przejaw troski, zazdrości lub zaangażowania emocjonalnego, co utrudnia ich wczesne rozpoznanie zarówno przez osoby pokrzywdzone, jak i instytucje. Autorka podkreśla, że dotyczy to również coraz częściej relacji młodzieżowych, w których kontrola cyfrowa i presja na współdzielenie prywatności często przedstawiane są jako element „normalnej" intymności partnerskiej, mimo że mogą stanowić czynnik ryzyka późniejszej eskalacji przemocy psychicznej i fizycznej.

W Kraju Basków Enrique Echeburúa oraz Javier Fernández-Montalvo – badacze zajmujący się oceną ryzyka kobietobójstwa i przemocy wysokiego ryzyka – wskazywali, że jednym z kluczowych czynników eskalacji przemocy śmiertelnej są zachowania kontrolujące, stalking oraz przemoc poseparacyjna wobec kobiet (Echeburúa i Fernández-Montalvo, 2009). W swoich badaniach wykazali, że kobiety zabijane przez partnerów były wcześniej poddawane długotrwałemu procesowi izolacji, psychicznego podporządkowania i dominacji, a sprawcy często nie akceptowali utraty kontroli nad relacją po rozstaniu.

Wnioski te wpłynęły na rozwój baskijskich narzędzi oceny ryzyka oraz hiszpańskiego systemu VioGén (Sistema de Seguimiento Integral en los casos de Violencia

de Género). Obejmuje on obecnie m.in. stalking, groźby wobec partnerki i dzieci, izolację społeczną, zachowania obsesyjne, wykorzystywanie kontaktów rodzicielskich do dalszej przemocy oraz przemoc instrumentalną wobec dzieci jako wskaźniki przemocy wysokiego ryzyka (*casos de alto riesgo*). Uwzględnia się również sytuacje, w których dziecko staje się narzędziem dalszej przemocy wobec matki.

W hiszpańskich badaniach nad przemocą domową więcej uwagi zaczyna poświęcać się także zjawisku cyfrowej opresyjnej kontroli (*control coercitivo digital* lub *violencia digital de control*), rozumianej jako wykorzystywanie technologii do monitorowania, nadzorowania i podporządkowywania aktualnej lub byłej partnerki. Podobnie jak w debacie brytyjskiej, wskazuje się, że współczesna opresyjna kontrola coraz częściej przybiera formę cyfrową i obejmuje monitorowanie aktywności w mediach społecznościowych, kontrolowanie lokalizacji, wymuszanie dostępu do urządzeń elektronicznych, nadzorowanie kontaktów społecznych czy wykorzystywanie aplikacji i technologii cyfrowych do dalszej przemocy poseparacyjnej.

Hiszpańscy badacze podkreślają, że technologie cyfrowe umożliwiają sprawcy utrzymywanie stałej obecności i kontroli nad osobą pokrzywdzoną mimo fizycznego zakończenia relacji, a cyfrowe formy nadzoru bywają społecznie normalizowane jako przejaw troski, zazdrości lub zaangażowania emocjonalnego. W konsekwencji *control coercitivo digital* coraz częściej postrzegane jest w Hiszpanii jako istotny wskaźnik przemocy wysokiego ryzyka oraz przemocy instrumentalnej wobec dzieci, szczególnie w sytuacjach przemocy poseparacyjnej.

W części hiszpańskich wspólnot autonomicznych przemoc cyfrowa (*violencia digital*) oraz przemoc wobec kobiet w środowisku online (*violencia contra la mujer en línea*) formalnie uznano za ustawowe formy przemocy wobec kobiet. Rozwiązania takie przyjęto m.in. w Katalonii, Andaluzji, Walencji, Galicji oraz na Wyspach Kanaryjskich, gdzie regionalne ustawy antyprzemocowe obejmują również: cyberprzemoc, opresyjną kontrolę cyfrową, rozpowszechnianie materiałów intymnych bez zgody, kontrolowanie aktywności online partnerki czy wykorzystywanie technologii do przemocy psychicznej i opresyjnej kontroli (Ley 5/2008 de Cataluña; Ley 13/2007 de Andalucía; Ley 7/2012 de la Comunitat Valenciana; Ley 11/2021 de Galicia; Ley 16/2003 de Canarias, z późn. zm.).

María de la Paz Lloria García – hiszpańska karnistka i kryminolożka z Uniwersytetu w Walencji – analizowała wpływ nowych technologii na rozwój współczesnych form opresyjnej kontroli oraz przemocy cyfrowej wobec kobiet w Hiszpanii (Lloria García, 2022). W swoich badaniach wykazała, że media społecznościowe, urządzenia geolokalizacyjne, aplikacje monitorujące oraz stały dostęp do urządzeń elektronicznych rozszerzają możliwości sprawowania kontroli nad partnerką również poza fizyczną

przestrzeń relacji. Opisane wyżej praktyki nadzoru cyfrowego umożliwiają sprawcy utrzymywanie ciągłego nadzoru nad osobą pokrzywdzoną także po zakończeniu relacji, a tym samym wzmacniają zjawisko przemocy poseparacyjnej.

Lloria García zwróciła również uwagę, że cyfrowe formy kontroli bywają społecznie normalizowane jako przejaw troski, zazdrości lub zaangażowania emocjonalnego, co utrudnia ich rozpoznanie przez osoby pokrzywdzone i instytucje. Wnioski te wpłynęły na rozwój hiszpańskich narzędzi oceny ryzyka przemocy wobec kobiet i dzieci, w których przemoc technologiczną uznaje się za istotny wskaźnik eskalacji przemocy wysokiego ryzyka oraz przemocy instrumentalnej wobec dzieci. Dane *Generalitat Valenciana* pokazują, że tylko w 2024 roku udzielono pomocy 828 małoletnim dotkniętym przemocą instrumentalną, a Wspólnota Walencka pozostaje jednym z regionów Hiszpanii o najwyższej liczbie dzieci zabitych w kontekście przemocy ze względu na płeć.

Znaczenie *control coercitivo* dla oceny ryzyka przemocy śmiertelnej podkreślają również hiszpańska Krajowa Rada Sądownictwa (Consejo General del Poder Judicial; CGPJ) oraz Ministerstwo Równości (Ministerio de Igualdad), które uwzględniają perspektywę przemocy psychicznej, (cyber)stalkingu i zachowań kontrolujących w analizach dotyczących przemocy ze względu na płeć oraz kobietobójstwa (CGPJ, 2024; Ministerio de Igualdad, 2020). Dane Delegacji Rządu ds. Przemocy ze Względu na Płeć wskazują, że od 2013 roku do czerwca 2025 roku w Hiszpanii odnotowano 64 małoletnie ofiary śmiertelne przemocy instrumentalnej związanej z przemocą wobec matek lub byłych partnerek sprawców, przy czym sprawcami wszystkich zabójstw byli mężczyźni – ojcowie biologiczni, aktualni lub byli partnerzy matek dzieci (Ministerio de Igualdad, 2025). W 2024 roku zginęło dziewięcioro dzieci, co stanowiło najwyższą liczbę od początku prowadzenia oficjalnych statystyk przez hiszpańskie Ministerstwo Równości. Do połowy 2025 roku potwierdzono kolejne przypadki zabójstw dzieci dokonanych przez partnerów matek lub ojców w kontekście przemocy domowej i przemocy poseparacyjnej (Ministerio de Igualdad, 2025).

Charakterystyczne jest, że oficjalne hiszpańskie statystyki dotyczące przemocy instrumentalnej odnoszą się niemal wyłącznie do mężczyzn jako sprawców zabójstw dzieci w celu skrzywdzenia matki. Wzorzec ten pozostaje bezpośrednio związany z logiką opresyjnej kontroli, w której groźba skrzywdzenia dziecka służy zastraszeniu byłej partnerki (Ministerio de Igualdad, 2025).

Nie oznacza to, że kobiety nie dokonują zabójstw dzieci. Badania dotyczące zabójstw w rodzinie wskazują, że również one mogą być sprawczyniami przemocy śmiertelnej wobec dzieci, jednak motywacje oraz kontekst tych czynów różnią się od wzorca opresyjnej kontroli partnerskiej. W hiszpańskich analizach kryminologicznych

podkreśla się, że takie czyny częściej wiążą się z kryzysami psychicznymi, depresją, skrajnym przeciążeniem opiekuńczym lub współwystępowaniem wcześniejszej przemocy wobec samej sprawczyni. Hiszpańska kryminolożka Ana Isabel Cerezo Domínguez z Uniwersytetu w Maladze już w latach dziewięćdziesiątych wskazywała w swojej pracy doktorskiej *La relación entre malos tratos domésticos y homicidios entre parejas. Tratamiento criminológico* („Związek między przemocą domową a zabójstwami partnerskimi. Ujęcie kryminologiczne"), że mają one odmienną dynamikę niż zabójstwa dzieci popełniane przez mężczyzn w kontekście dominacji, opresyjnej kontroli i przemocy domowej (Cerezo Domínguez, 1999).

W odniesieniu do relacji jednopłciowych literatura hiszpańska wskazuje, że przemoc domowa – w tym zachowania kontrolujące, przemoc psychiczna i przemoc cyfrowa – może występować również w parach LGBTQ+ (FELGTB, 2011). Jednocześnie brak jest danych wskazujących, aby w Hiszpanii oficjalnie rozpoznano przypadki przemocy instrumentalnej wobec dzieci w relacjach jednopłciowych analogiczne do wzorca obserwowanego w przemocy mężczyzn wobec kobiet. Nie oznacza to jednak, że zjawisko takie nie występuje – wskazuje się raczej na istniejącą lukę badawczą i brak rozwiniętych statystyk oraz analiz dotyczących przemocy wobec dzieci w relacjach par tej samej płci. Hiszpańskie regulacje w zakresie *violencia de género* pozostają bowiem oparte przede wszystkim na założeniu strukturalnej przemocy mężczyzn wobec kobiet, a to właśnie ten kontekst stanowi podstawę oficjalnych statystyk dotyczących przemocy instrumentalnej wobec dzieci (Ministerio de Igualdad, 2025).

Podsumowanie

Treść przepisów brytyjskich, belgijskich i hiszpańskich pokazuje, że opresyjna kontrola staje się współcześnie nową perspektywą interpretacyjną pozwalającą inaczej odczytywać mechanizmy przemocy wobec kobiet i dzieci. Koncepcja ta przesuwa punkt ciężkości z pojedynczych aktów agresji fizycznej na długotrwały proces dominacji, izolacji, podporządkowywania i ograniczania autonomii osoby pokrzywdzonej. W tym ujęciu przemoc nie jest już postrzegana wyłącznie jako zbiór incydentów, lecz jako system zachowań służących przejęciu kontroli nad codziennym życiem partnerki oraz dzieci.

Opresyjna kontrola funkcjonuje tym samym jako swoisty „filtr" i wykładnia tego jak współcześnie należy rozumieć zjawisko przemocy domowej. Pozwala dostrzec związek pomiędzy różnymi formami przemocy – psychiczną, fizyczną, seksualną, ekonomiczną, cyfrową czy poseparacyjną.

Pojęcie opresyjnej kontroli umożliwia również lepsze rozumienie przemocy wobec dzieci, które coraz częściej postrzegane są nie tylko jako świadkowie przemocy wobec matek, lecz także jako bezpośrednie ofiary procesu kontroli i podporządkowania oraz narzędzia dalszej przemocy wobec byłej lub aktualnej partnerki sprawcy.

Koncepcja opresyjnej kontroli wpisuje się w założenia wiktymologii feministycznej[1], ponieważ pozwala analizować przemoc nie tylko przez pryzmat doznanej krzywdy, lecz także jej wpływu na sprawczość (*agency*) pokrzywdzonej. Ukazuje, w jaki sposób sprawca stopniowo ogranicza jej możliwości samodzielnego podejmowania decyzji, dokonywania wyborów i działania. Zachowania podejmowane przez osobę doświadczającą przemocy — w tym pozostawanie w relacji, podporządkowanie się określonym wymaganiom, ukrywanie przemocy czy rezygnacja z poszukiwania pomocy — mogą stanowić racjonalne strategie przetrwania i minimalizowania zagrożenia, a nie świadectwo bierności lub braku sprawczości. **Opresyjna kontrola pozwala bowiem lepiej uchwycić proces traumatyzacji, izolowania oraz stopniowego uzależniania kobiet i ich dzieci od sprawcy przemocy. W tym ujęciu doświadczenie przemocy nie ogranicza się do samego aktu agresji, lecz obejmuje długotrwały proces podporządkowywania psychicznego, ekonomicznego i emocjonalnego, który wpływa na zdolność osoby pokrzywdzonej do podejmowania autonomicznych decyzji, poszukiwania pomocy oraz opuszczenia relacji przemocowej.**

Opresyjna kontrola, dzieci i przemoc wysokiego ryzyka w prawie polskim

W prawie polskim opresyjna kontrola nie została dotychczas uznana za odrębną kategorię prawną ani za samodzielny typ czynu zabronionego. Jej elementy mogą być częściowo obejmowane przez rozproszone regulacje zawarte w Kodeksie karnym (1997; dalej: k.k.) dotyczące znęcania się (art. 207 k.k.), gróźb karalnych (art. 190 k.k.), uporczywego nękania (art. 190a k.k.) oraz definiowanej w Ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej (2005) przemocy psychicznej i ekonomicznej.

Przestępstwo stalkingu wprowadzono do Kodeksu karnego dopiero ustawą z dnia 25 lutego 2011 roku (Dz.U. nr 72, poz. 381), która weszła w życie 6 czerwca 2011 roku. Artykuł 190a k.k. może obejmować część zachowań wpisujących się w opresyjną

1 Wiktymologia feministyczna uwzględnia relacje władzy, zależności i nierównowagi strukturalnej między sprawcą a osobą pokrzywdzoną, ale jednocześnie sprzeciwia się redukowaniu kobiety do roli bezwolnej ofiary i pozwala dostrzec jej działania podejmowane w warunkach strukturalnie oraz sytuacyjnie ograniczonego wyboru.

kontrolę, zwłaszcza nękanie po rozstaniu, monitoring, groźby czy naruszanie prywatności. Nie pozwala jednak uchwycić całościowego wzorca przemocy opartego na zależności, izolacji, podporządkowaniu i stopniowym ograniczaniu autonomii osoby pokrzywdzonej oraz jej dzieci. W literaturze podkreśla się, że istotą opresyjnej kontroli nie są pojedyncze akty przemocy, lecz długotrwały proces dominacji i podporządkowywania ofiary, realizowany poprzez różnorodne zachowania kontrolujące i izolujące (Stark, 2007; Monckton-Smith, 2021). W konsekwencji polski system prawny nadal koncentruje się przede wszystkim na identyfikacji pojedynczych czynów zabronionych, a w mniejszym stopniu – na analizie procesu dominacji i kontroli stanowiącego istotę przemocy domowej (Kodeks karny, 1997; GREVIO, 2021; Mozgawa, 2024).

W państwie, które nie rozpoznaje zjawiska opresyjnej kontroli, niezbędne jest również odróżnienie opresyjnej kontroli od społecznie i prawnie akceptowalnych form wykonywania władzy rodzicielskiej. Zgodnie z jej normatywnym ujęciem w polskim prawie rodzinnym służy ona ochronie dobra dziecka, zapewnieniu mu bezpieczeństwa oraz wspieraniu jego rozwoju. Zgodnie z art. 95 §1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego obejmuje ona obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka z poszanowaniem jego godności i praw. W doktrynie podkreśla się, że współczesna koncepcja władzy rodzicielskiej odchodzi od jej postrzegania jako władzy rodzica nad dzieckiem, akcentując jej służebny charakter wobec dobra dziecka oraz obowiązek respektowania jego podmiotowości (Smyczyński i Andrzejewski, 2023; Pietrzykowski, 2025).

Takie rozumienie znajduje potwierdzenie również w prawie międzynarodowym. Zgodnie z art. 3 ust. 1 Konwencji o prawach dziecka, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 roku, obowiązującej w Polsce od 7 lipca 1991 roku (Dz.U. z 2023 roku, poz. 1670), we wszystkich działaniach dotyczących dzieci nadrzędne znaczenie powinno mieć dobro dziecka, natomiast art. 5 nakazuje poszanowanie odpowiedzialności, praw i obowiązków rodziców do ukierunkowywania dziecka w korzystaniu z jego praw stosownie do rozwijających się zdolności dziecka. Ponadto art. 12 przyznaje dziecku prawo do wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach, które go dotyczą, a poglądom tym należy nadać należytą wagę odpowiednio do wieku i stopnia dojrzałości dziecka. Oznacza to, że wykonywanie władzy rodzicielskiej powinno uwzględniać stopniowo wzrastającą autonomię dziecka i nie może prowadzić do arbitralnego ograniczania jego praw.

Podobny kierunek ochrony dziecka przyjmuje również Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzona w Lanzarote dnia 25 października 2007 roku, obowiązująca w Polsce od 1 czerwca 2015 roku (Dz.U. z 2015 roku, poz. 608).

W preambule oraz art. 5 podkreślono obowiązek zapewnienia dzieciom ochrony przed wszelkimi formami przemocy i wykorzystywania oraz konieczność uwzględniania najlepszego interesu dziecka przy podejmowaniu działań ochronnych. Standard ten zakłada, że działania rodziców i opiekunów powinny służyć bezpieczeństwu i rozwojowi dziecka, a nie jego podporządkowaniu czy izolowaniu. W konsekwencji zachowania polegające na zastraszaniu, nadmiernej kontroli, izolowaniu od rówieśników lub instrumentalnym wykorzystywaniu dziecka do realizacji potrzeb rodzica nie mogą być uznane za przejaw prawidłowego wykonywania władzy rodzicielskiej, lecz stanowić formę przemocy psychicznej lub element opresyjnej kontroli.

Opresyjna kontrola opiera się natomiast na relacji dominacji i podporządkowania, w której kontrola staje się celem samym w sobie, a działania sprawcy zmierzają do ograniczenia autonomii innych osób oraz utrzymywania nad nimi przewagi. W praktyce sprawcy przemocy mogą wykorzystywać instrumenty związane z wykonywaniem władzy rodzicielskiej – kontakty z dzieckiem, decyzje dotyczące opieki, postępowania sądowe czy alimentacyjne – jako element dalszego sprawowania kontroli nad osobą pokrzywdzoną.

Istotnym krokiem w kierunku wzmacniania ochrony dzieci w Polsce była tzw. ustawa Kamilka, czyli ustawa z dnia 28 lipca 2023 roku o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 roku, poz. 1606), która weszła w życie 15 lutego 2024 roku. Nowelizację przyjęto po śmierci ośmioletniego Kamila z Częstochowy, który przez długi czas doświadczał brutalnej przemocy ze strony ojczyma mimo wcześniejszych sygnałów kierowanych do instytucji publicznych. Celem regulacji było wzmocnienie systemowych mechanizmów ochrony dzieci przed przemocą oraz zwiększenie odpowiedzialności instytucji pracujących z małoletnimi.

„Ustawa Kamilka" wprowadziła obowiązek tworzenia tzw. standardów ochrony małoletnich we wszystkich podmiotach, w których przebywają dzieci, w tym m.in. w szkołach, przedszkolach, placówkach opiekuńczych, podmiotach leczniczych, organizacjach sportowych, instytucjach religijnych oraz innych jednostkach prowadzących działalność edukacyjną, wychowawczą lub opiekuńczą. Standardy obejmują m.in. procedury reagowania na podejrzenie przemocy wobec dziecka, zasady bezpiecznych relacji personelu z dziećmi, obowiązek weryfikacji osób pracujących z małoletnimi w rejestrach sprawców przestępstw seksualnych oraz obowiązek określenia procedur interwencji i zgłaszania przemocy.

Nowelizacja rozszerzyła również obowiązki związane z ochroną dzieci przed sprawcami przestępstw seksualnych poprzez zmiany w ustawie z dnia 13 maja 2016 roku o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym

i ochronie małoletnich (Dz.U. z 2024 roku, poz. 560). Wprowadzono m.in. obowiązek sprawdzania niekaralności osób pracujących z dziećmi, obowiązek uzyskiwania informacji z Rejestru Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym oraz obowiązek wdrażania standardów ochrony małoletnich pod rygorem sankcji administracyjnych.

Rezultatem przyjętych zmian było też powołanie Zespołu do spraw analizy zdarzeń, na skutek których małoletni poniósł śmierć albo doznał ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. Mechanizm ten ma umożliwiać analizę najpoważniejszych przypadków przemocy wobec dzieci, identyfikowanie błędów instytucjonalnych oraz formułowanie rekomendacji systemowych mających zapobiegać podobnym tragediom w przyszłości.

Rozwiązania te nie odnoszą się jednak wprost do problemu opresyjnej kontroli i przemocy poseparacyjnej w sprawach rodzinnych. W obowiązującej procedurze „Niebieskie Karty" (Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie procedury „Niebieskie Karty", 2023, Dz.U. z 2023 roku, poz. 1870) uwzględnia się przede wszystkim sam fakt występowania przemocy domowej, jej rodzaj oraz bezpośrednie zagrożenie dla osoby pokrzywdzonej. Uwaga koncentruje się zatem głównie na zdarzeniach incydentalnych i bieżącym zagrożeniu. W praktyce brakuje wyraźnego mechanizmu identyfikowania wzorca opresyjnej kontroli jako długotrwałego procesu dominacji, izolacji i podporządkowywania osoby pokrzywdzonej oraz dzieci. Nie funkcjonuje również odrębna metodologia oceny ryzyka oparta na analizie historii przemocy, przemocy poseparacyjnej, stalkingu, kontroli ekonomicznej, cyfrowej czy instrumentalnego wykorzystywania dzieci (GREVIO, 2021).

Historia przemocy bywa analizowana fragmentarycznie i przede wszystkim przez pryzmat wcześniejszych interwencji lub postępowań karnych. Nadal niewystarczająco uwzględnia się dynamikę przemocy oraz fakt, że rozstanie, postępowanie rozwodowe lub spór dotyczący opieki nad dzieckiem mogą stanowić moment szczególnej eskalacji zagrożenia. Tymczasem doświadczenia brytyjskie, belgijskie i hiszpańskie pokazują, że właśnie wzorzec opresyjnej kontroli oraz przemoc poseparacyjna należą do najważniejszych czynników ryzyka kobietobójstwa i zabójstw dzieci (Home Office, 2025; Loi du 13 juillet 2023; Ministerio de Igualdad, 2025).

Na problem ten zwracała uwagę również Fundacja Femicide in Poland (2025) w opracowaniu przygotowanym do raportu Specjalnej Sprawozdawczyni ONZ ds. przemocy wobec kobiet i dziewcząt dotyczącym przemocy wobec matek. Podkreślono w nim, że zabójstwa kobiet w Polsce bardzo często poprzedzone są długotrwałą przemocą partnerską, kontrolą, stalkingiem i wykorzystywaniem dzieci jako narzędzi dalszej przemocy wobec matek. Fundacja wskazała również, że konflikty dotyczące opieki nad dziećmi, alimentów oraz próby odejścia od sprawcy należą do

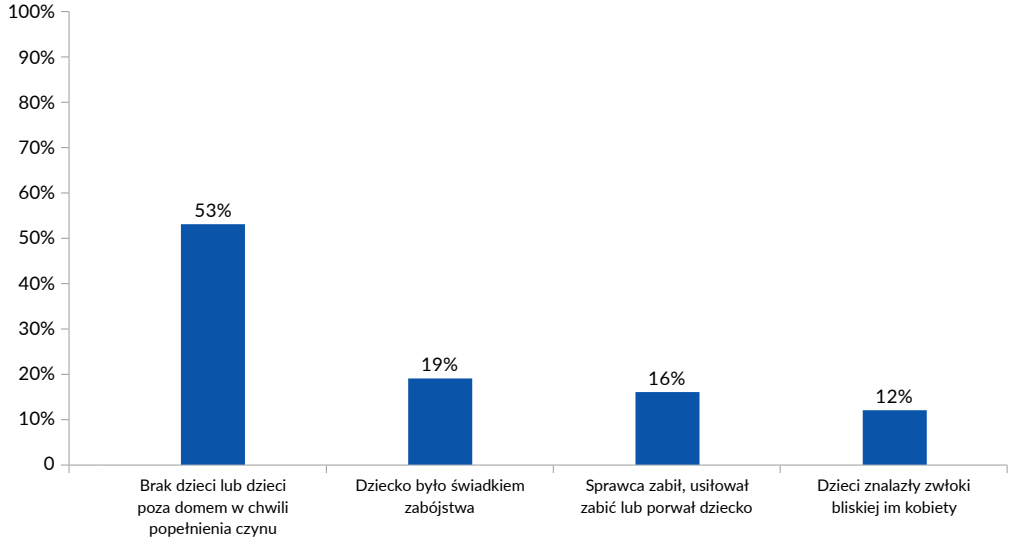
najważniejszych czynników eskalacji przemocy śmiertelnej wobec kobiet i dzieci. Zwrócono uwagę na brak zintegrowanego systemu oceny ryzyka, niedostateczne uwzględnianie przemocy przy rozstrzyganiu spraw rodzinnych oraz niewystarczającą koordynację pomiędzy policją, pomocą społeczną i sądami rodzinnymi. Podkreślono także, że dzieci często stają się bezpośrednimi lub pośrednimi ofiarami kobietobójstwa, a sprawcy wykorzystują je jako instrument do stosowania *coercive control* wobec matek.

Problematyka ta wiąże się również z niepełnym wdrożeniem standardów Konwencji Rady Europy o przeciwdziałaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej w Polsce (CETS 210). GREVIO oraz Komitet Stron konwencji stambulskiej w kolejnych ocenach dotyczących Polski podkreślały konieczność skuteczniejszego uwzględniania przemocy domowej przy rozstrzyganiu o kontaktach z dziećmi i opiece nad nimi, rozwijania mechanizmów oceny ryzyka oraz kierowania się bezpieczeństwem kobiet i dzieci przy podejmowaniu decyzji przez sądy rodzinne (Council of Europe, 2025). W europejskich standardach coraz wyraźniej akcentuje się, że dzieci doświadczające przemocy domowej nie mogą być traktowane wyłącznie jako świadkowie przemocy, lecz jako jej bezpośrednie ofiary.

Z perspektywy niniejszych badań zasadne wydaje się pytanie, czy można mówić o opresyjnej kontroli wobec dzieci oraz o dzieciach jako podmiotach uwikłanych w relację opresyjnej kontroli sprawcy nad ich matką. Analiza przypadków opisanych w raporcie *Kobietobójstwo w Polsce. Raport za lata 2017–2023* oraz spraw zgromadzonych na Polskiej Mapie Kobietobójstw (Femicide in Poland, 2025) wskazuje, że dzieci w sytuacjach przemocy domowej nie były wyłącznie jej biernymi świadkami. W wielu przypadkach stawały się narzędziem opresyjnej kontroli w rękach ojców stosujących przemoc wobec obecnych lub byłych partnerek. Sprawcy wykorzystywali relację z dzieckiem do podtrzymywania kontaktu z kobietą, wzbudzania lęku, wywierania presji psychicznej, grożenia odebraniem dzieci, manipulowania postępowaniami dotyczącymi opieki oraz karania partnerki poprzez krzywdzenie dzieci. W rezultacie dziecko było włączone w mechanizm opresyjnej kontroli.

Szczególnie wyraźnie widoczne jest to w sprawach zabójstw dzieci dokonywanych przez ojców w związku z przemocą wobec matek. Polska Mapa Kobietobójstw dokumentuje przypadki, w których sprawcy zabijali dzieci po rozstaniu lub w trakcie sporów dotyczących opieki w celu zadania matce maksymalnego cierpienia. W jednej ze spraw ojciec zabił kilkuletniego syna podczas realizacji kontaktu po wcześniejszych groźbach kierowanych wobec matki. W innej sprawie sprawca po zabójstwie partnerki odebrał życie również dziecku, traktując rodzinę jako własność i część swojej tożsamości.

Wykres 1. Dziecko jako osoba pokrzywdzona i Świadek zabójstwa matki lub bliskiej mu kobiety w Polsce w latach 2017–2023

Zródlo: opracowanie własne, Femicidc in Poland, maj 2024 na podstawie danych z www.femicidieinpoland.pl

Przywołany raport Fundacji Femicide in Poland wskazuje ponadto, że do 67% zabójstw partnerskich kobiet (*intimate-partner femicides*) doszło w czasie rozwodu, separacji lub rozstania, które pozostawało jednym z głównych czynników eskalacji przemocy wobec bliskich. W 19% spraw dzieci były świadkami kobietobójstwa, w 16% przemoc została skierowana bezpośrednio przeciw dziecku, a w 12% przypadków dzieci znalazły zwłoki zamordowanej kobiety (Femicide in Poland, 2025). W konsekwencji dziecko pozostaje jednocześnie bezpośrednią ofiarą przemocy i współadresatem mechanizmu opresyjnej kontroli skierowanej przeciwko drugiemu rodzicowi, która nie ogranicza się wyłącznie do relacji partnerskiej, lecz wpływa na poczucie bezpieczeństwa, autonomię i dobrostan dzieci.

Podejście to znajduje również oparcie w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPC). W sprawie *Kurt przeciwko Austrii* (2021) ETPC analizował sytuację kobiety i jej dzieci doświadczających wieloletniej przemocy ze strony ojca rodziny. Pomimo wcześniejszych zgłoszeń, wydania zakazu zbliżania się i interwencji policji sprawca udał się do szkoły dzieci, gdzie zastrzelił ośmioletniego syna, a następnie popełnił samobójstwo. Trybunał podkreślił obowiązek przeprowadzenia autonomicznej, proaktywnej i kompleksowej oceny ryzyka w sprawach przemocy domowej, obejmującej również zagrożenie dla dzieci oraz możliwość eskalacji przemocy po rozstaniu.

Podobne standardy zostały rozwinięte w sprawie *Talpis przeciwko Włochom* (2017). Skarżąca wielokrotnie zgłaszała policji przemoc ze strony męża, jednak organy przez długi czas pozostawały bierne wobec eskalacji jego zachowań. W 2013 roku sprawca zaatakował rodzinę nożem. Syn kobiety próbował bronić matki i został śmiertelnie ugodzony przez ojca, natomiast sama skarżąca doznała ciężkich obrażeń ciała. Trybunał uznał, że brak szybkiej i skutecznej reakcji państwa wobec znanej historii przemocy doprowadził do naruszenia prawa do życia oraz zakazu nieludzkiego traktowania.

Z kolei w sprawie *Landi przeciwko Włochom* (2022) ETPC oceniał sytuację kobiety i jej dzieci wielokrotnie zgłaszających przemoc domową ze strony partnera. Pomimo licznych zawiadomień oraz wiedzy organów o wcześniejszych aktach przemocy i problemach psychiatrycznych sprawcy nie zastosowano skutecznych środków ochronnych. W 2018 roku partner kobiety zabił ich rocznego syna i usiłował zamordować matkę dziecka. Trybunał wskazał, że państwo ma obowiązek nie tylko reagować na pojedyncze akty przemocy, lecz także prowadzić natychmiastową i kompleksową ocenę ryzyka dalszej eskalacji takich zachowań wobec kobiet i dzieci.

Orzeczenia te mają istotne znaczenie także dla polskiej procedury „Niebieskie Karty". Pokazują, że ocena ryzyka w sprawach przemocy domowej nie może ograniczać się wyłącznie do ostatniego incydentu przemocy fizycznej, lecz powinna obejmować cały wzorzec opresyjnej kontroli: historię przemocy, stalking, izolowanie osoby pokrzywdzonej, groźby odebrania dzieci, przemoc poseparacyjną oraz wykorzystywanie kontaktów rodzicielskich do dalszego podporządkowywania i zastraszania kobiety oraz dzieci.

Kierunek proponowanych obecnie zmian legislacyjnych zawartych w przygotowywanym przez Ministerstwo Sprawiedliwości projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (numer z wykazu: UD349), określanym jako „Pakiet dla Dziecka" lub „Pakiet Rodzicielski", opiera się na założeniu, że dziecko ma prawo do utrzymywania relacji z obojgiem rodziców także po ich rozstaniu. Projekt przewiduje szersze uregulowanie naprzemiennego sprawowania bieżącej pieczy nad dzieckiem przez oboje rodziców po rozstaniu. Wśród planowanych rozwiązań proponuje się m.in. ustawowe uregulowanie pieczy współdzielonej, usprawnienie wykonywania orzeczeń dotyczących kontaktów z dzieckiem oraz wzmocnienie ochrony prawa dziecka do wychowania przez oboje rodziców. Pieczę współdzieloną określa się jako prawo do wychowania przez oboje rodziców, które przedstawia się jako prawo do dzieciństwa (Ministerstwo Sprawiedliwości, 2025). Chociaż projektodawca poprzez dzieciństwo odwołuje się do dobra dziecka oraz zdolności rodziców do współpracy, nie przewiduje

jednoznacznego obowiązku badania historii przemocy domowej. W projekcie nie występują również takie pojęcia, jak przemoc wysokiego ryzyka ani opresyjna kontrola przed orzeczeniem pieczy współdzielonej.

Rozwiązanie to spotkało się z krytyką organizacji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy wobec kobiet. Feminoteka (2026) wskazała, że projekt nie zapewnia wystarczającej ochrony kobiet i dzieci przed przemocą oraz nie zobowiązuje sądów rodzinnych do badania przemocy domowej przy orzekaniu pieczy współdzielonej. Jeszcze dalej idąca była opinia Fundacji Femicide in Poland (2026), która podkreśliła, że projekt nie zawiera mechanizmu wyłączającego pieczę współdzieloną w sytuacji przemocy domowej ani obowiązku uwzględniania historii przemocy przy orzekaniu o kontaktach i władzy rodzicielskiej. Fundacja zwróciła również uwagę, że brak nadrzędności zasady bezpieczeństwa może prowadzić do traktowania sprawcy przemocy na równi z rodzicem, który przemocy nie stosuje, co pozostaje sprzeczne z art. 31 konwencji stambulskiej dotyczącym opieki i kontaktów oraz art. 51 dotyczącym oceny ryzyka.

Z perspektywy prewencji przemocy wysokiego ryzyka rozwiązanie to należy ocenić negatywnie. Piecza współdzielona może bowiem utrwalać kontakt dziecka i osoby pokrzywdzonej ze sprawcą przemocy oraz ułatwiać dalsze stosowanie przemocy poseparacyjnej i opresyjnej kontroli. Szczególne ryzyko dotyczy sytuacji, w których dziecko staje się narzędziem dalszej przemocy wobec matki – poprzez manipulowanie kontaktami, groźby odebrania dziecka, izolowanie go od matki czy wykorzystywanie kontaktów rodzicielskich do dalszego nękania osoby pokrzywdzonej.

Powyższe obawy znajdują potwierdzenie w koncepcji opresyjnej kontroli, zgodnie z którą przemoc nie kończy się wraz z rozstaniem partnerów, lecz może przyjmować nowe formy związane z wykonywaniem praw i obowiązków rodzicielskich. Badania wskazują, że po rozstaniu sprawca może wykorzystywać instytucje prawa rodzinnego, kontakty z dzieckiem lub wykonywanie władzy rodzicielskiej jako narzędzia podtrzymywania kontroli nad byłą partnerką lub dzieckiem (Stark, 2007; Monckton Smith, 2021). W takich przypadkach formalne zapewnienie kontaktów i współpracy rodzicielskiej powinno być poprzedzone oceną występowania przemocy, zagrożenia dla bezpieczeństwa dziecka oraz wpływu relacji rodzinnych na jego dobrostan.

W tym zakresie szczególnego znaczenia nabierają standardy wynikające z Konwencji o prawach dziecka z 1989 roku oraz Konwencji Rady Europy z Lanzarote z 2007 roku, zgodnie z którymi nadrzędnym kryterium wszelkich działań dotyczących dziecka pozostaje jego najlepszy interes oraz ochrona przed wszelkimi formami przemocy i wykorzystywania. Oznacza to, że zarówno wykonywanie władzy rodzicielskiej, jak i projektowane rozwiązania dotyczące pieczy współdzielonej powinny

być oceniane przede wszystkim przez pryzmat bezpieczeństwa, dobrostanu i praw dziecka, a nie wyłącznie formalnej równowagi uprawnień rodziców.

„Krzywdzę dzieci, by skrzywdzić ciebie" – o projekcie hiszpańskiej ustawy o przemocy instrumentalnej wobec dzieci

W hiszpańskich badaniach nad przemocą wobec kobiet i dzieci coraz większe znaczenie przypisuje się zjawisku *violencia vicaria*, tłumaczonemu na język polski jako „przemoc zastępcza" lub „przemoc instrumentalna". Pojęcie to zostało spopularyzowane przez argentyńską psycholożkę i biegłą sądową Sonię Vaccaro i odnosi się do sytuacji, w której sprawca wykorzystuje dzieci lub inne osoby bliskie kobiecie do wyrządzenia jej cierpienia psychicznego, podporządkowania lub odwetu po rozstaniu (Vaccaro, 2021). Jak podkreśla Amnesty International España (2025), sprawca „krzywdzi dzieci, aby skrzywdzić matkę", a dzieci stają się narzędziem dalszej przemocy wobec kobiety.

W literaturze coraz częściej wskazuje się jednak, że trafniejszym tłumaczeniem jest „przemoc instrumentalna", ponieważ dzieci nie są jedynie „zastępczym" obiektem przemocy, lecz samodzielnymi ofiarami wykorzystywanymi instrumentalnie przez sprawcę do kontrolowania kobiety i zadawania jej cierpienia. Określenie „przemoc zastępcza" bywa krytykowane przez organizacje feministyczne i organizacje ochrony praw dziecka jako potencjalnie umniejszające autonomiczną krzywdę dzieci i sugerujące, że doznawana przez nie przemoc ma wyłącznie pośredni charakter (Amnesty International España, 2025). Z tego względu w niniejszym opracowaniu zdecydowałam się posługiwać przede wszystkim pojęciem „przemoc instrumentalna", które lepiej oddaje mechanizm wykorzystywania dzieci jako narzędzi opresyjnej kontroli wobec matek.

Obowiązujący obecnie w Hiszpanii system ochrony dzieci przed przemocą partnerską opiera się głównie na ustawie organicznej 1/2004 o kompleksowych środkach ochrony przed przemocą ze względu na płeć (Ley Orgánica 1/2004 de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género), reformach kodeksu cywilnego oraz rozwiązaniach przyjętych po tzw. pakcie państwowym przeciwko przemocy ze względu na płeć (Pacto de Estado contra la Violencia de Género). Hiszpańskie prawo uznaje obecnie dzieci żyjące w środowisku przemocy domowej za bezpośrednie ofiary przemocy ze względu na płeć. Przepisy przewidują możliwość zawieszania kontaktów sprawcy z dzieckiem, ograniczania władzy rodzicielskiej oraz obowiązek uwzględniania bezpieczeństwa dzieci przy rozstrzyganiu spraw rodzinnych i opiekuńczych. Szczególne znaczenie miała reforma art. 94 hiszpańskiego

kodeksu cywilnego (Código Civil), wprowadzona ustawą 8/2021, która umożliwiła zawieszanie lub ograniczanie kontaktów rodzicielskich w sytuacji przemocy wobec kobiet lub dzieci. Zgodnie z nowym brzmieniem przepisu sąd „nie ustanowi reżimu odwiedzin lub pobytu" („no procederá el establecimiento de un régimen de visita o estancia") wobec rodzica objętego postępowaniem karnym dotyczącym przemocy wobec drugiego rodzica lub dzieci, chyba że dobro dziecka wymaga odmiennego rozstrzygnięcia (Código Civil, art. 94; Ley 8/2021). Reforma ta stanowiła odpowiedź na krytykę hiszpańskiego systemu rodzinnego po kolejnych przypadkach zabójstw dzieci przez ojców stosujących przemoc wobec matek i po raz pierwszy tak wyraźnie powiązała bezpieczeństwo dzieci z oceną przemocy partnerskiej oraz przemocy instrumentalnej (Ley 8/2021; Ministerio de Igualdad, 2025).

Pomimo tych zmian hiszpańskie badania i raporty instytucjonalne wskazywały, że system nadal niewystarczająco rozpoznaje *violencia vicaria* jako osobną formę przemocy wysokiego ryzyka. Punktem zwrotnym stały się kolejne przypadki zabójstw dzieci przez ojców stosujących przemoc wobec ich matek.

W sprawie zjawiska przemocy instrumentalnej wobec dzieci wypowiedział się również hiszpański Sąd Najwyższy w wyroku nr 1263/2018 z 17 lipca 2018 roku (Tribunal Supremo 2018, 17 julio) w sprawie Ángeli González dotyczącej zabójstwa siedmioletniej Andrei przez ojca dziecka, który wielokrotnie stosował przemoc wobec matki dziewczynki. Do zdarzenia doszło po jednej z rozpraw w przedmiocie przemocy domowej i opuszczenia wspólnego mieszkania. Sprawca zagroził Ángeli, że „odbierze jej to, co kocha najbardziej". Tego samego dnia podczas realizacji kontaktu z dzieckiem zamordował córkę, a następnie popełnił samobójstwo.

Ángela González od lat informowała hiszpańskie organy o przemocy i zagrożeniu dla dziecka. Po zabójstwie córki wniosła skargę do Komitetu CEDAW, który w 2014 roku uznał, że Hiszpania naruszyła Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet poprzez brak zapewnienia skutecznej ochrony matce i dziecku (CEDAW, 2014). Komitet podkreślił, że przy ustalaniu kontaktów z dzieckiem konieczne jest uwzględnianie historii przemocy ze względu na płeć oraz ryzyka dla dzieci. Skrytykował również powoływanie się przez sądy na nieoparte naukowo koncepcje alienacji rodzicielskiej przy bagatelizowaniu przemocy wobec kobiet i dzieci.

Po stanowisku CEDAW Ángela González ponownie skierowała sprawę do sądów hiszpańskich. W wyroku 1263/2018 hiszpański Sąd Najwyższy uznał odpowiedzialność państwa za brak ochrony matki i dziecka przed przemocą oraz stwierdził naruszenie prawa do skutecznej ochrony sądowej. Orzeczenie to uznawane jest za przełomowe dla rozwoju hiszpańskiego podejścia do przemocy instrumentalnej,

ponieważ po raz pierwszy najwyższy organ sądowy Hiszpanii powiązał odpowiedzialność państwa z niewłaściwą oceną ryzyka przemocy wobec kobiet i dzieci oraz z bagatelizowaniem zagrożenia przy ustalaniu kontaktów rodzicielskich (Tribunal Supremo, Sentencia 1263/2018).

Szczególne znaczenie dla rozwoju hiszpańskiego podejścia do przemocy instrumentalnej miała sprawa José Bretona z Kordoby. W 2011 roku, po tym jak żona poinformowała go o zamiarze rozwodu, Bretón zaplanował zabójstwo dwojga ich wspólnych dzieci – sześcioletniej Ruth i dwuletniego José. Najpierw podał im środki uspokajające, następnie zamordował je i spalił ciała na należącej do jego rodziny posesji, próbując upozorować zaginięcie. Sąd uznał, że działał z zamiarem zemsty na matce dzieci oraz zadania jej maksymalnego cierpienia psychicznego, a zabójstwo miało charakter instrumentalny wobec byłej partnerki. „Oskarżony nie zabił dlatego, że chciał śmierci Ruth i José, lecz po to, by zadać cierpienie ich matce, będącej rzeczywistą ofiarą w zamiarze sprawcy" (hiszp. „el acusado no mató porque quisiera la muerte de Ruth y José, sino para hacer sufrir a su madre, verdadera víctima en el ánimo del acusado") (Audiencia Provincial de Córdoba, Sentencia 16/2013; Tribunal Supremo, STS 587/2014).

Jeszcze większy wpływ społeczny na postrzeganie przemocy postseparacyjnej wobec dzieci w Hiszpanii wywołała sprawa Anny i Olivii z Teneryfy. W kwietniu 2021 roku Tomás Gimeno, stosujący po rozstaniu przemoc wobec byłej partnerki Beatriz Zimmermann, odebrał córki – roczną Annę i sześcioletnią Olivię – w ramach ustalonych kontaktów z dziećmi. Tego samego dnia wielokrotnie kontaktował się z matką dzieci, sugerując, że ona „nigdy więcej ich nie zobaczy". Według ustaleń śledczych zamordował córki w domu, umieścił ich ciała w torbach obciążonych kotwicą, a następnie wyrzucił je do oceanu z własnej łodzi. Po 45 dniach poszukiwań ciało Olivii odnaleziono na głębokości około tysiąca metrów u wybrzeży Teneryfy; ciała Anny nigdy nie udało się znaleźć. Śledczy oraz hiszpańskie organy publiczne uznali, że sprawca działał z zamiarem wyrządzenia matce dzieci maksymalnego cierpienia psychicznego, a sprawa została w Hiszpanii uznana za symboliczny przykład *violencia vicaria* i punkt zwrotny w debacie nad przemocą instrumentalną wobec dzieci (Juzgado de Violencia sobre la Mujer de Santa Cruz de Tenerife, *diligencias previas* 2021; Ministerio de Igualdad, 2021). W Santa Cruz de Tenerife utworzono również miejsce pamięci obu dziewczynek – na jednym z placów zabaw ustawiono pomnik Anny i Olivii, który stał się symbolem sprzeciwu wobec przemocy instrumentalnej wobec dzieci oraz upamiętnienia dzieci zabitych w kontekście przemocy wobec matek.

Głośnym przypadkiem przemocy instrumentalnej zakończonej zabójstwem rodzicielskim była też sprawa Baskijki Itziar Prats. Jej były partner, stosujący wcześniej

przemoc wobec kobiety i dzieci, 24 września 2018 roku zamordował ich dwie córki – sześcioletnią Nereę i dwuletnią Martinę – podczas realizacji kontaktów rodzicielskich w Castellón, a następnie popełnił samobójstwo. Podobnie jak w sprawie Ángeli González, do zabójstwa dzieci doszło podczas realizacji ustalonego przez sąd prawa do kontaktów z ojcem, które ten otrzymał mimo wcześniejszych sygnałów dotyczących przemocy i gróźb kierowanych wobec rodziny. Sprawa stała się jednym z najbardziej symbolicznych przykładów *violencia vicaria* w Hiszpanii i pokazała, że nawet po ratyfikacji konwencji stambulskiej przypadki zabójstw dzieci dokonywanych przez ojców w celu skrzywdzenia matek nadal występują.

W sprawie Itziar Prats wykazano również poważne błędy instytucjonalne po stronie hiszpańskiego systemu przeciwdziałania przemocy. Pomimo zgłaszanych wcześniej epizodów agresji wobec dzieci i matki nie oceniono właściwie zagrożenia dla małoletnich. Funkcjonujący w Hiszpanii policyjny system oceny ryzyka przemocy ze względu na płeć – Valoración Policial del Riesgo en Casos de Violencia de Género (VioGén) – nie zawierał wówczas pytań dotyczących ryzyka przemocy wobec dzieci – dodano je do formularzy oceny ryzyka dopiero sześć miesięcy po zabójstwie dziewczynek, w marcu 2019 roku. Itziar Prats wskazywała także, że pomimo wielokrotnych zgłoszeń przemocy sąd uchylił wcześniej zastosowany zakaz zbliżania się wobec sprawcy, bagatelizując realne zagrożenie dla kobiety i dzieci.

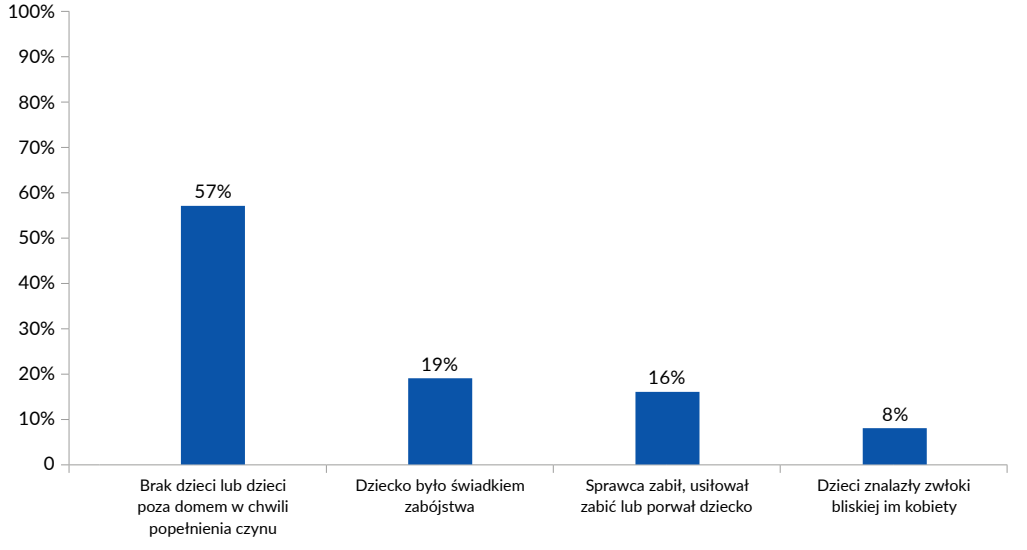
Sprawa doprowadziła do uznania odpowiedzialności państwa hiszpańskiego za brak zapewnienia ochrony rodzinie. W grudniu 2021 roku premier Pedro Sánchez publicznie przyznał, że „państwo i system antyprzemocowy zawiodły", a hiszpańskie instytucje nie były zdolne właściwie rozpoznać ryzyka przemocy wysokiego ryzyka wobec dzieci i matki. Państwo hiszpańskie przyznało Itziar Prats oraz dziadkom dziewczynek zadośćuczynienie w wysokości miliona euro. Sprawa ta stała się jednym z kluczowych argumentów na rzecz reformy hiszpańskich mechanizmów oceny ryzyka, uwzględnienia perspektywy opresyjnej kontroli partnerskiej oraz ograniczania kontaktów rodzicielskich w sytuacjach przemocy wobec kobiet i dzieci (Gobierno de España, 2021).

Amnesty International España wskazuje, że od rozpoczęcia oficjalnego monitoringu w 2013 roku w Hiszpanii zabito ponad 60 dzieci w wyniku przemocy instrumentalnej, a setki kolejnych zostały osierocone wskutek zabójstw ich matek. Dane te doprowadziły do uznania przemocy instrumentalnej za jeden z najważniejszych obszarów współczesnej polityki przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i dzieci w Hiszpanii.

W latach 2017–2023 na podstawie danych feminicidio.net odnotowałam 674 przypadki kobietobójstw. Hiszpańska organizacja podaje, że, co czwarte dziecko

w Hiszpanii albo było świadkiem zabójstwa swej matki, albo samo znalazło jej zwłoki. W 16% spraw sprawca zabił lub próbował zabić dziecko albo je porwał.

Wykres 2. Dziecko jako osoba pokrzywdzona i świadek zabójstwa matki lub bliskiej kobiety w Hiszpanii w latach 2017–2023

Źródło: opracowanie własne, Femicide in Poland, maj 2024 podstawie danych z www.feminicidio.net

W odpowiedzi na skalę zjawiska rząd hiszpański opublikował w 2025 roku projekt ustawy organicznej dotyczącej *violencia vicaria* (Anteproyecto de Ley Orgánica de medidas en materia de violencia vicaria; dalej: APLOMVV). Projekt po raz pierwszy definiuje przemoc instrumentalną (jako odrębną formę przemocy ze względu na płeć oraz proponuje jej odrębną penalizację w hiszpańskim kodeksie karnym. Wcześniej była ona regulowana jedynie na poziomie wybranych autonomicznych regulacji poszczególnych regionów Hiszpanii.

W uzasadnieniu projektu wskazano, że celem regulacji jest „rozpoznanie, zapobieganie, sankcjonowanie i eliminowanie przemocy instrumentalnej wobec dzieci jako formy przemocy maczystowskiej" oraz wzmocnienie ochrony dzieci funkcjonujących w środowisku przemocy domowej (APLOMVV, 2025).

Projekt przewiduje m.in.:

- ustawowe zdefiniowanie *violencia vicaria* jako odrębnej formy przemocy wobec kobiet (APLOMVV, 2025);
- obowiązek stypizowania przemocy instrumentalnej w regulacjach wszystkich wspólnot autonomicznych (APLOMVV, 2025);

- obowiązek uwzględniania *violencia vicaria* przy ocenie ryzyka eskalacji przemocy w kierunku zabójstwa (Ministerio de Igualdad, 2025);
- rozwój wyspecjalizowanych mechanizmów ochrony dzieci (APLOMVV, 2025);
- obowiązkowe szkolenia dla sędziów, prokuratorów, policji i psychologów (Ministerio de Igualdad, 2025);
- możliwość automatycznego zawieszania kontaktów sprawcy przemocy z dzieckiem (Ley 8/2021; APLOMVV, 2025);
- zapewnienie dzieciom dostępu do pomocy psychologicznej niezależnie od zgody przemocowego rodzica (APLOMVV, 2025).

Projekt podkreśla również konieczność odejścia od traktowania dzieci wyłącznie jako „świadków przemocy". Hiszpański ustawodawca wskazuje, że dzieci funkcjonujące w relacji przemocy domowej są samodzielnymi ofiarami przemocy ze względu na płeć, nawet jeśli służy to przede wszystkim podporządkowaniu lub ukaraniu matki. Jednocześnie projekt silnie akcentuje potrzebę rozwijania mechanizmów oceny ryzyka oraz wcześniejszego identyfikowania sprawców stosujących zachowania kontrolujące, stalking i przemoc poseparacyjną wobec kobiet i dzieci (Ministerio de Igualdad, 2025; Amnesty International España, 2025).

Projekt i dokumenty towarzyszące wyraźnie wpisują *violencia vicaria* w model przemocy oparty na kontroli osoby stosującej przemoc nad partnerką, odpowiadający koncepcjom belgijskim i brytyjskim. W uzasadnieniu wskazano, że wykorzystywanie dzieci służy „przedłużaniu szkody, kontroli i dominacji sprawcy nawet po zakończeniu relacji" („*prolongar el daño, el control y la dominación ejercidos por el agresor incluso después de la ruptura*"). Podkreślono również konieczność wcześniejszego identyfikowania sprawców stosujących zachowania kontrolujące (*conductas de control*), stalking oraz przemoc poseparacyjną wobec kobiet i dzieci jako czynniki wysokiego ryzyka eskalacji przemocy (Ministerio de Igualdad, 2025).

Projekt silnie akcentuje także potrzebę rozwijania mechanizmów oceny ryzyka w kierunku zabójstw dzieci określanych w hiszpańskiej debacie jako *feminicidios infantiles*, czyli w dosłownym tłumaczeniu „kobietobójstwa dziecięcego". W dokumentach konsultacyjnych wskazano, że znaczną część przypadków zabójstw dzieci w ramach *violencia vicaria* poprzedzały wcześniejsza przemoc wobec matek, zachowania kontrolujące, groźby odebrania dzieci lub konflikt dotyczący opieki po rozstaniu. Organizacje opiniujące projekt podkreślały, że przemoc instrumentalna, której ofiarą padają dzieci, stanowi formę przemocy wymierzonej w kobietę poprzez „wyrządzanie krzywdy lub zabicie osoby dla niej najbliższej" („*hacer daño o matando a otra persona querida por la mujer*"), co sytuuje ją jako jedną z najbardziej

ekstremalnych form przemocy ze względu na płeć (Amnesty International España, 2025; Ministerio de Igualdad, 2025).

Warto podkreślić, że równolegle do prac nad projektem ustawy o *violencia vicaria* hiszpański rząd rozpoczął reformę obowiązującej od 2021 roku ustawy organicznej o kompleksowej ochronie dzieci i młodzieży przed przemocą (Ley Orgánica de Protección Integral a la Infancia y la Adolescencia frente a la Violencia, LOPIVI). Hiszpańska Rada Ministrów zatwierdziła ją w maju 2026 roku w formie projektu ustawy nowelizującej LOPIVI (Anteproyecto de reforma de la Ley Orgánica de Protección Integral a la Infancia y la Adolescencia frente a la Violencia), jednak na moment przygotowywania opracowania nie weszła jeszcze w życie i pozostaje na etapie prac legislacyjnych (Consejo de Ministros, 2026; Infocop, 2026). Celem projektowanych zmian jest dalsze wzmocnienie ochrony dzieci przed przemocą domową, przemocą ze względu na płeć oraz przemocą instrumentalną stosowaną przez jednego z rodziców.

Nowelizacja LOPIVI wzmacnia przede wszystkim podmiotowość dziecka w postępowaniach sądowych i administracyjnych. Reforma przewiduje obowiązek wysłuchania dziecka we wszystkich postępowaniach, które go dotyczą, niezależnie od wieku i wcześniejszego kryterium „wystarczającej dojrzałości" (*madurez suficiente*). Jednocześnie ustawodawca wyraźnie wskazuje, że bezpieczeństwo dziecka ma pierwszeństwo przed utrzymywaniem kontaktów z przemocowym rodzicem.

Istotnym elementem reformy jest również wyraźny zakaz powoływania się na tzw. syndrom alienacji rodzicielskiej (SAP) w postępowaniach sądowych i administracyjnych. Projekt przewiduje, że opinie oparte na tej czy podobnych konstrukcjach nie będą mogły stanowić podstawy rozstrzygnięć dotyczących dzieci. Ma to szczególne znaczenie w sprawach przemocy domowej i przemocy poseparacyjnej, w których odwoływanie się do SAP prowadziło niekiedy do podważania wiarygodności matek i dzieci zgłaszających przemoc. Hiszpański ustawodawca podkreśla przy tym, że SAP nie ma naukowej walidacji i nie jest uznawany przez Światową Organizację Zdrowia (WHO), Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne (APA) ani główne międzynarodowe klasyfikacje diagnostyczne, takie jak ICD-11 czy DSM-5 (WHO, 2022; APA, 2013). W literaturze oraz stanowiskach organizacji międzynarodowych wskazuje się, że koncepcję SAP wielokrotnie krytykowano jako pseudonaukową oraz wykorzystywano ją do podważania relacji matek i dzieci ujawniających przemoc domową lub seksualną wobec dzieci (United Nations Special Rapporteur on violence against women, 2023; Consejo General del Poder Judicial, 2020).

Reforma LOPIVI przewiduje także możliwość uzyskania przez dziecko pomocy psychologicznej, społecznej lub prawnej za zgodą tylko jednego rodzica, jeżeli drugi

rodzic stosuje przemoc. Rozwiązanie to ma ograniczać sytuacje, w których przemocowy rodzic blokuje dostęp dziecka do wsparcia terapeutycznego lub pomocy instytucjonalnej.

Wśród projektowanych zmian znajdują się ponadto: rozwój wyspecjalizowanych zespołów i turnusów pomocy prawnej dla dzieci-ofiar przemocy, obowiązkowe szkolenia dla profesjonalistów pracujących z dziećmi, rozszerzenie katalogu przesłanek wyłączających możliwość pracy z dziećmi oraz wzmocnienie obowiązku uwzględniania dobra dziecka przy wszystkich decyzjach sądowych i administracyjnych. Reforma zakłada również konieczność wyraźnego uzasadniania przez sądy, w jaki sposób dane rozstrzygnięcie chroni dobrostan fizyczny, emocjonalny i psychiczny dziecka. Proponowane zmiany w swojej wykładni celowościowej realizują zatem zasadę podmiotowego traktowania dziecka oraz poszanowania jego autonomii, o której ponad sto lat temu pisała przywołana przeze mnie na wstępie Maria Montessori. Włoska lekarka już na początku XX wieku wskazywała, że dziecko nie jest własnością rodziców, lecz odrębną osobą wymagającą szacunku dla swojej godności, potrzeb rozwojowych i prawa do samodzielnego kształtowania własnej osobowości (Montessori, 2020).

W praktyce hiszpańskie reformy tworzą coraz bardziej spójny model skoncentrowany na ochronie dzieci funkcjonujących w środowisku przemocy domowej. Projekt ustawy o *violencia vicaria* skupia się na przemocy instrumentalnej wobec dzieci jako formie przemocy ze względu na płeć, natomiast reforma LOPIVI wzmacnia proceduralną i instytucjonalną ochronę dzieci jako samodzielnych podmiotów praw, których bezpieczeństwo i dobrostan powinny mieć pierwszeństwo przed formalnym utrzymywaniem więzi ze stosującym przemoc rodzicem.

Wnioski

Analiza rozwiązań brytyjskich, belgijskich i hiszpańskich prowadzi do wniosku, że współczesne rozumienie przemocy domowej coraz wyraźniej odchodzi od modelu incydentalnego na rzecz ujęcia procesowego, relacyjnego koncentrującego się na relacji dominacji, podporządkowania i ograniczania autonomii osoby pokrzywdzonej. Koncepcja opresyjnej kontroli (ang. *coercive control*, fr. *contrôle coercitif*, hiszp. *control coercitivo*) pozwala uchwycić przemoc domową jako długotrwały mechanizm izolacji, zastraszania i kontroli, którego centralnym elementem staje się przejęcie wpływu nad codziennym życiem partnerki oraz dzieci.

Doświadczenia Wielkiej Brytanii, Belgii i Hiszpanii pokazują również, że opresyjna kontrola pozostaje jednym z najistotniejszych predyktorów przemocy wysokiego

ryzyka, w tym kobietobójstw oraz zabójstw dzieci popełnianych w kontekście przemocy domowej i poseparacyjnej. Szczególne znaczenie mają tu takie zachowania, jak stalking, izolowanie, groźby odebrania dzieci, kontrola ekonomiczna i cyfrowa, wykorzystywanie kontaktów rodzicielskich do dalszej przemocy oraz jej eskalacja po rozstaniu. W analizowanych państwach coraz wyraźniej podkreśla się, że zabójstwa dzieci nie są zdarzeniami nagłymi i oderwanymi od wcześniejszej historii przemocy, lecz często stanowią skrajną formę przemocy instrumentalnej wobec partnerki lub byłej partnerki sprawcy.

Doświadczenia zagraniczne potwierdzają również, że dzieci żyjące w środowisku przemocy domowej nie mogą być postrzegane wyłącznie jako „świadkowie przemocy". Zarówno rozwiązania hiszpańskie dotyczące *violencia vicaria*, jak i brytyjskie oraz belgijskie modele oceny ryzyka wskazują, że dziecko może stać się bezpośrednią ofiarą opresyjnej kontroli oraz narzędziem dalszego podporządkowywania i karania matki. W tym ujęciu przemoc wobec dzieci ma charakter relacyjny i instrumentalny – służy utrzymaniu dominacji sprawcy nad kobietą nawet po zakończeniu związku.

Analiza doświadczeń zagranicznych pokazuje ponadto, że skuteczna ochrona dzieci wymaga odejścia od fragmentarycznej oceny pojedynczych incydentów przemocy na rzecz całościowej analizy historii relacji, dynamiki przemocy oraz czynników ryzyka eskalacji. Istotne jest zwłaszcza rozwijanie narzędzi oceny wysokiego ryzyka przemocy uwzględniających opresyjną kontrolę, stalking, przemoc poseparacyjną oraz wykorzystywanie dzieci do dalszego krzywdzenia partnerki. W państwach takich jak Wielka Brytania, Belgia czy Hiszpania elementy te włączono już częściowo do praktyki policyjnej i sądowej oraz do systemów oceny ryzyka przemocy śmiertelnej.

Wnioski płynące z raportu *Kobietobójstwo w Polsce. Raport za lata 2017–2023* wskazują, że również w Polsce zabójstwa kobiet i dzieci bardzo często poprzedzone są długotrwałą przemocą partnerską, zachowaniami kontrolującymi oraz eskalacją przemocy po rozstaniu. Pomimo tego polski system prawny nadal koncentruje się przede wszystkim na identyfikacji pojedynczych aktów przemocy fizycznej, a w ograniczonym zakresie uwzględnia relacyjny i procesowy charakter przemocy domowej. Brakuje również odrębnych metodologii oceny ryzyka opartych na analizie opresyjnej kontroli i przemocy poseparacyjnej.

Przeprowadzona analiza pozwala zatem na pozytywną weryfikację postawionej hipotezy badawczej. Zarówno wyniki studium przypadków opisanych w przywołanym raporcie, jak i doświadczenia brytyjskie, belgijskie oraz hiszpańskie wskazują, że opresyjna kontrola stanowi istotny czynnik ryzyka eskalacji przemocy wobec kobiet i dzieci. Badanie wzorca zachowań kontrolujących, przemocy poseparacyjnej,

stalkingu oraz instrumentalnego wykorzystywania dzieci pozwala trafniej identyfikować sytuacje wysokiego ryzyka i może przyczyniać się do skuteczniejszej ochrony dzieci oraz osób dorosłych doświadczających przemocy domowej. Analiza potwierdza również, że dzieci pozostają nie tylko świadkami przemocy wobec matek, lecz często bezpośrednimi ofiarami opresyjnej kontroli oraz przemocy instrumentalnej. W konsekwencji uwzględnianie tej perspektywy w praktyce organów ścigania, sądów rodzinnych i instytucji ochrony dzieci należy uznać za istotny kierunek dalszego rozwoju systemu przeciwdziałania przemocy domowej w Polsce.

W mojej ocenie zasadne wydaje się zatem rozwijanie w Polsce podejścia opartego na analizie wzorca opresyjnej kontroli jako jednego z kluczowych wskaźników przemocy wysokiego ryzyka wobec kobiet i dzieci. Nie musi to oznaczać natychmiastowej kryminalizacji *coercive control* na wzór brytyjski, lecz wymaga włączenia tej perspektywy do praktyki oceny ryzyka prowadzonej przez Policję, sądy rodzinne, pomoc społeczną, kuratorów oraz instytucje ochrony dzieci. Szczególnego znaczenia nabiera również rozwijanie procedur uwzględniających bezpieczeństwo dzieci w sytuacjach przemocy poseparacyjnej i sporów dotyczących opieki.

Rosnące znaczenie przemocy cyfrowej oraz technologicznie wspomaganej opresyjnej kontroli (*tech-facilitated coercive control*) pokazuje ponadto, że współczesna przemoc domowa coraz częściej wykracza poza fizyczną przestrzeń relacji. Monitorowanie aktywności online, kontrolowanie lokalizacji, wymuszanie dostępu do urządzeń elektronicznych czy wykorzystywanie technologii do dalszego nękania po rozstaniu stają się nowymi narzędziami podporządkowywania kobiet i dzieci. W konsekwencji przyszłe rozwiązania prawne i instytucjonalne powinny uwzględniać również cyfrowe formy przemocy jako istotny element oceny ryzyka przemocy wysokiego ryzyka.

Analiza przedstawionych regulacji i badań ostatecznie prowadzi do wniosku, że skuteczna ochrona dzieci przed przemocą domową wymaga uznania, iż bezpieczeństwo dziecka pozostaje nierozerwalnie związane z bezpieczeństwem rodzica doświadczającego przemocy. Dzieci żyjące w relacji opresyjnej kontroli nie są wyłącznie biernymi obserwatorami, lecz osobami bezpośrednio dotkniętymi procesem dominacji, izolacji i zastraszania. W tym sensie uznanie zjawiska opresyjnej kontroli może stanowić istotny krok w kierunku bardziej kompleksowego rozumienia przemocy domowej oraz skuteczniejszej ochrony życia i zdrowia kobiet i dzieci w Polsce.

E-maile autorki: **info@femicideinpoland.pl**, **a.serafin@student.uw.edu.p**l

Bibliografia

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596

Andrzejewski, M. (2024). *Prawo rodzinne i opiekuńcze*. C.H. Beck.

Anteproyecto de Ley Orgánica de medidas en materia de violencia vicaria. (2025). Ministerio de Igualdad.

Bates, L. (2025). *The New Age of Sexism: How the AI Revolution Is Reinventing Misogyny*. Simon & Schuster.Wiener, C. (2022). *Coercive control and the criminal law*. Routledge

Cerezo Domínguez, A.I. (1999). *La relación entre malos tratos domésticos y homicidios entre parejas. Tratamiento criminológico* [Rozprawa doktorska, Universidad de Málaga].

Cerezo Domínguez, A.I. (2012). *La violencia en las relaciones familiares: análisis criminológico y perspectivas de intervención*. Dykinson.

Consejo de Ministros. (2026). *Anteproyecto de ampliación de la Ley Orgánica de Protección Integral a la Infancia y la Adolescencia frente a la Violencia (LOPIVI)*. Gobierno de España.

Consejo General del Poder Judicial. (2020). *Guía práctica contra el falso síndrome de alienación parental*. CGPJ.

Consejo General del Poder Judicial. (2024). *Informe sobre violencia de género y violencia vicaria*. CGPJ.

Crown Prosecution Service. (2025). *Violence against women and girls report 2024/2025*. CPS.

Delegación del Gobierno contra la Violencia de Género. (2025). *Datos de violencia vicaria y menores víctimas mortales*. Ministerio de Igualdad.

Domestic Homicide Project. (2025). *Domestic homicide and child deaths review report*. Domestic Homicide Project.

Donovan, C., Hester, M. (2014). *Domestic violence and sexuality: What's love got to do with it?* Policy Press.

Echeburúa, E., Fernández-Montalvo, J. (2009). *Evaluación del riesgo de violencia grave en la pareja*. Pirámide.

Femicide in Poland. (2025). *Kobietobójstwo w Polsce. Raport za lata 2017–2023*.

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę. (2023). *Diagnoza skali przemocy wobec dzieci w Polsce*.

Grace, J. (2015). Clare's Law, or the national Domestic Violence Disclosure Scheme: The contested legalities of criminality information sharing. *Journal of Criminal Law*, *79*(1), 36–59.

Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO). (2021). *Baseline evaluation report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Poland)*. Council of Europe.

Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO). (2025). *Reporting form submitted by Poland on the implementation of the recommendations addressed to the authorities of Poland*. Council of Europe.

Hester, M. (2013). *Who does what to whom? Gender and domestic violence perpetrators*. University of Bristol.

Home Office. (2025). *Freedom from violence and abuse: A cross-government strategy to build a safer society for women and girls*. UK Government.

Home Office. (2024). *Domestic Violence Disclosure Scheme factsheet (Clare's Law).* UK Government.

Instituto para la Igualdad de Mujeres y Hombres. (2024). *Analyse des féminicides et violences fondées sur le genre*. IEFH.

Juzgado de Violencia sobre la Mujer n.º 2 de Santa Cruz de Tenerife. (2021). *Diligencias previas relativas al asesinato de Anna y Olivia Gimeno (caso Anna y Olivia)*.Katz, E. (2019*).* Coercive Control, Domestic Violence, and a Five-Factor Framework: Five Factors That Influence Closeness, Distance and Strain in Mother–Child Relationships. *Violence Against Women*, *25*(15), 1829–1853. https://doi.org/10.1177/1077801218824998

Katz, E., Nikupeteri, A., Laitinen, M. (2020). When Coercive Control Continues to Harm Children: Post-Separation Fathering, Stalking and Domestic Violence. *Child Abuse Review*, *29*(4), 310–324. https://doi.org/10.1002/car.2611

Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dnia 11 maja 2011 r. (Dz.U. z 2015 r., poz. 961).

Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych, sporządzona w Lanzarote dnia 25 października 2007 r. (2015). Dz.U. z 2015 r., poz. 608.

Konwencja o prawach dziecka, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (1991). Dz.U. z 1991 r., nr 120, poz. 526; t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 1670.

Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género, *Boletín Oficial del Estado*, núm. 313, de 29 de diciembre de 2004.

Ley Orgánica 8/2021, de 4 de junio, de protección integral a la infancia y la adolescencia frente a la violencia, *Boletín Oficial del Estado*, núm. 134, de 5 de junio de 2021.

Lloria García, M.P. (2022). *Violencia digital y control coercitivo en las relaciones de pareja*. Tirant lo Blanch.

Lledó Rando, J. (2023). *Violencia de control y relaciones juveniles*. Universitat de València.

Loi du 13 juillet 2023 relative à la prévention et à la lutte contre les féminicides, les homicides fondés sur le genre et les violences qui les précèdent, *Moniteur belge*, 9 août 2023.

Loi du 15 mai 2012 relative à l'interdiction temporaire de résidence en cas de violence domestique, *Moniteur belge*, 1er juin 2012.

Ministerstwo Sprawiedliwości. (2025). *Prawo do dzieciństwa. Pakiet rodzinny dla dobra dzieci* [materiały konferencyjne dotyczące projektu UD349].

Monckton-Smith, J. (2021). *In control: Dangerous relationships and how they end in murder*. Bloomsbury.

Montessori, M. (2020). *Dziecko w rodzinie*. (L. Krolczuk-Wyganowska, tłum.). Wydawnictwo Naukowe PWN.

Office for National Statistics. (2025). *Controlling or coercive behaviour offences in England and Wales*.

Office for National Statistics. (2025). *Domestic abuse and homicide statistics for England and Wales*.

Pietrzykowski, K. (red.). (2025). *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. C.H. Beck.

Projet de loi relatif à la prévention et à la lutte contre les féminicides, les homicides fondés sur le genre et les violences qui les précèdent. (2023). Parlement belge.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty" oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta". (2023). Dz.U. z 2023 r., poz. 1870.

Serious Crime Act 2015, c. 9 (UK).

Serafin, A. (2026). *Kobietobójstwo – prawnokarne i kryminologiczne aspekty przemocy wobec kobiet w Polsce i Hiszpanii* [Niepublikowana rozprawa doktorska]. Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

Smyczyński, T., Andrzejewski, M. (2023). *Prawo rodzinne i opiekuńcze* (wyd. 11). C.H. Beck.

Stark, E. (2007). *Coercive control: How men entrap women in personal life*. Oxford University Press.

Stępień O. (2025, 11 maja). *Internet normalizuje przemoc wobec kobiet. „To nie są odosobnione przypadki”*. https://kobieta.onet.pl/wiadomosci/odurzali-partnerki-i-transmitowali-gwalty-takich-przypadkow-jest-wiecej/ryf0nqp?

The Brussels Times. (2022, November 18). *„You'll never see them again”: Flemish father murders his own small children*. https://www.brusselstimes.com/323914/youll-never-see-them-again-flemish-father-murders-his-own-small-children

The Brussels Times. (2025, May 21). *Farmer who suffocated his daughters gets eight months for harassing ex-wife*. https://www.brusselstimes.com/1517081/farmer-who-suffocated-his-daughters-gets-eight-months-for-harassing-ex-wife

Tribunal Supremo. (2018, 17 julio). *Sentencia núm. 1263/2018 (Recurso de Casación núm. 1002/2017), ECLI: ES:TS:2018:2747*. Sala de lo Contencioso-Administrativo, Sección Cuarta.

United Nations Special Rapporteur on violence against women and girls. (2023). *Custody, violence against women and violence against children*.

UK Home Office. (2025). *Guidance: Controlling or coercive behaviour in an intimate or family relationship*. UK Government.

UK Ministry of Justice. (2025). *MAPPA guidance for offenders convicted of controlling or coercive behaviour*. UK Government.

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2026 r., poz. 236).

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2024 r., poz. 1673).

Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym i ochronie małoletnich (Dz.U. z 2026 r., poz. 110).

Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r., poz. 1606).

Vaccaro, S. (2021). *Violencia vicaria: Golpear donde más duele*. Desclée de Brouwer.

Valls-Carol, C., et al. (2024). *Control coercitivo y violencia en relaciones juveniles*. Universidad Autónoma de Madrid.

Victims and Prisoners Act 2024, c. 12 (UK).

Women's Aid. (2025). *Children living with domestic abuse and coercive control*.

Women's Aid. (2016). *Nineteen Child Homicides*. https://www.womensaid.org.uk/wp-content/uploads/2016/01/Child-First-Nineteen-Child-Homicides-Report.pdf

Women's Aid. (2025). *Nineteen More Child Homicides*. https://womensaid.org.uk/wp-content/uploads/2025/06/Child-Homicides-2025-Web-Final.pdf

World Health Organization. (2022). *International classification of diseases (11th revision)*.

A Child under Coercive Control of Intimate Partner – Risk to Life and Health in High-Risk Domestic Violence. A Comparative Analysis of Polish and International Solutions

The article addresses the problem of threats to children's life and health in situations of high-risk domestic violence, analysed through the prism of coercive control as a dominant mechanism of domestic abuse. The aim of the study is to demonstrate how coercive control increases the risk of harm to children and to assess the effectiveness of systemic responses in Poland, Belgium, Spain, and the United Kingdom. The study employs a qualitative analysis of cases described in the report on femicide in Poland covering the years 2017–2023, as well as a comparative analysis of legal regulations and institutional practices.

The findings indicate that in situations of domestic violence children are both direct victims and instruments of the perpetrator's coercive control, which significantly increases the risk to their life and health. In Poland, this problem is not systematically recognised, and risk assessment regarding violence against children remains fragmented. By contrast, Spanish, British, and Belgian approaches take into account the processual nature of domestic violence and the need to protect the child as a separate victim.

The conclusions point to the need for introducing an approach based on the identification of coercive control and strengthening child protection mechanisms in situations of high-risk domestic violence.

Keywords:
coercive control; child abuse; high-risk domestic violence; domestic violence; child protection

Cytowanie:
Serafin, A. (2026). Dziecko w obliczu opresyjnej kontroli partnera – zagrożenie życia i zdrowia dzieci w sytuacji przemocy wysokiego ryzyka. Analiza rozwiązań polskich i zagranicznych. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 25(3), 79–120.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

Fundusz Sprawiedliwości
Ministerstwo Sprawiedliwości
Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości